

الگوی دانشگاه تراز انقلاب اسلامی

حامد نجاران طوسی *

مهدی فاتح‌راد **

محمدعلی برزنونی ***

محمدرضا حسنی آهنگر ****

ابوالفضل محمدی *****

دریافت مقاله: ۹۶/۰۵/۰۳

پذیرش نهایی: ۹۶/۰۶/۲۶

چکیده

از ابتدای شروع نهضت اسلامی در ایران، مسئله دانشگاه و ساختن نظام مطلوب دانشگاهی یکی از اولین و مهمترین دغدغه‌ها بوده است. با مراجعه بی‌واسطه به آرا و اندیشه‌های رهبران انقلاب اسلامی، می‌توان الگوی دانشگاه تراز انقلاب اسلامی و ویژگی و کارکردهای آن را تعریف کرد؛ بدین منظور بیانات، پیامها و تدابیر امام خمینی(ره) از سال ۱۳۴۰ تا ۱۳۶۸ و آیت‌الله خامنه‌ای(دام‌زله) از خرداد ۱۳۶۸ تا خرداد ۱۳۹۶، انتخاب، مطالعه و بررسی شد و با استفاده از روش کیفی «تحلیل مضمون»، الگویی جامع شامل ۴۳۳۵ مضمون اولیه (شناسه) مورد شناسایی قرار گرفت که در قالب ۳۲۸ مضمون سازماندهنده (شاخص) ترکیب گردید. این مضمونها پس از دسته‌بندی در سطوح مختلف در نهایت در ۱۷ مضمون فراگیر (مؤلفه) در پنج بُعد «پیامدها»، «نتایج»، «خروجیها»، «فرایندها» و «سرمایه‌ها و زیرساختها» ساماندهی شد و الگوی نهایی به دست آمد. یکی از ویژگی منحصر به فرد الگو این است که علاوه بر جامعیت اندیشه‌های رهبران معظم انقلاب اسلامی به علت تناسب با الگوهای برنامه‌ریزی، مدیریت و ارزیابی راهبردی، امکان اجرا و رصد پیشرفت آن را فراهم می‌آورد.

کلیدواژه‌ها: دانشگاه تراز انقلاب اسلامی، مدیریت راهبردی، آموزش عالی در ایران، منظومه فکری امام خمینی، آیت‌الله خامنه‌ای و دانشگاه، رهبران معظم انقلاب اسلامی و دانشگاه.

* نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری مدیریت سیستم‌ها. دانشگاه جامع امام حسین(ع)

htoosi@gmail.com

fatehrm@sharif.edu

** استادیار مدیریت سیستم‌ها. دانشگاه صنعتی شریف

mbarzanoni@yahoo.com

*** استادیار دانشکده پیامبر اعظم. دانشگاه جامع امام حسین(ع)

**** دانشیار دانشکده فناوری اطلاعات و ارتباطات. دانشگاه جامع امام حسین(ع)

mr.hasani@ihu.ac.ir

abdemotlagh@gmail.com

***** استادیار دانشکده مدیریت. دانشگاه جامع امام حسین(ع)

مقدمه

ارتقای هر جامعه‌ای در گروی تلاش مؤثر نخبگان و فرهیختگان بصیر و آگاهی است که عمدتاً حاصل و ثمره تربیت نظامهای دانشگاهی هستند. اکثر قریب به اتفاق مدیران اجرایی، نخبگان و فرهیختگان در مناصب سیاسی، علمی، صنعتی و اقتصادی را دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها تشکیل می‌دهند. دانشگاه‌ها در تولید، انتقال و نشر علم و فناوری، نیز نقشی اساسی ایفا می‌کنند. اثر بلندمدتی را که دانشگاه بر فرهنگ، سبک زندگی جامعه و حتی جهتگیریهای اساسی کشور ایجاد می‌کنند نیز نباید از نظر دور داشت. حفظ مزیت‌های فرهنگی و نیز نوآوری در حوزه دستاوردهای انسانی و احیای تمدنی نیز بر عهده دانشگاه است. دانشگاه‌های مختلف جهان، علاوه بر اشتراکاتی که به دلیل دانشگاه بودن با یکدیگر دارند به اعتبار تعلق به جوامعی با بینشها و ارزشهای مختلف، واجد ویژگیهایی هستند که آنها را از یکدیگر متمایز می‌سازد. انقلاب اسلامی، رویکردی الهی با جهان‌بینی اسلامی را مبنای شئون گوناگون زندگی خود قرار داده است؛ لذا باید دانشگاه متناسب با این مبانی داشته باشد تا زمینه تحقق آرمانهای بلند خود را فراهم آورد. احیای هویت تمدنی و پیشرفت انقلاب اسلامی، مستلزم رشد متوازن و همه‌جانبه ابعاد علمی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی است که در این مسیر، دانشگاه نقش پیشران و موتور محرک را بر عهده خواهد داشت (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۲).

بی‌سبب نیست که جهتگیری، کارایی و اثربخشی دانشگاه‌ها، یکی از دغدغه‌های اصلی رهبران نظام اسلامی از ابتدا تاکنون بوده است. تحقق اهداف و آرمانهای بلند انقلاب اسلامی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور ریشه دارد. همان‌گونه که رهبر کبیر انقلاب اسلامی فرمودند دانشگاه مبدأ همه تحولات است و سعادت و شقاوت یک ملت از آن سرچشمه می‌گیرد.^(۱) تأملی در تذکرات مکرر معظم‌له، نسبت به تحول در دانشگاه‌ها و دلمشغولی و اهتمام فراوان آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌الله)، نسبت به تبیین اهمیت علم و دانش از یک سو و اسلامی شدن دانشگاه‌ها از سوی دیگر، جایگاه این موضوع را در منظومه انقلاب اسلامی، بیش‌ازپیش مشخص می‌سازد؛ به‌عنوان نمونه، مقام معظم رهبری در نامه انتصاب نمایندگان ولی فقیه در دانشگاه در تاریخ ۱۳۶۸/۰۷/۱۵، ضمن بیان اهمیت دانشگاه و نقش دانشگاهیان در نظام جمهوری اسلامی و آینده آن، نسبت به غفلت مدیران کشور هشدار می‌دهند و تأکیدهای امام (ره) را در این باره یادآوری می‌کنند.

هم‌چنین ایشان در جمع رؤسای دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی مورخ ۱۳۹۴/۰۸/۲۰، بر این نکته، تأکید کردند که باید از ظرفیت دانشگاه‌ها برای ایجاد تمدن نوین اسلامی بهره برد و با کارهای تحقیقاتی مفصل نسبت به چگونگی این نقش‌آفرینی، راهکار مناسب را ارائه کرد و همه کارهای دانشگاه را بر این اساس قرار داد.

احیا و بازسازی تمدن اسلامی با انقلاب اسلامی در ایران آغاز شد و اینک، انقلاب اسلامی، پرچمدار آن در جهان است. این امر نیازمند بازتعریف نقش، مأموریت، رسالت و کارکرد دانشگاه است که باید هم در شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی نقش مهم خویش را ایفا کند و هم بستر ساز توسعه و ساخت ابعاد مفهومی تمدن نوین اسلامی برای ارائه در عصر جدید باشد. برای رسیدن به این مقصود باید در جستجوی الگویی کارآمد از دانشگاه فعال، سرآمد، تمدن‌ساز و در یک کلام تراز انقلاب اسلامی بود. مهمترین منبع استخراج این الگو، بیانات و تدابیر مفصل و عمیق رهبران معظم انقلاب اسلامی است که از ابتدای شروع نهضت اسلامی تا امروز مانند چشمه‌ای جوشان در تبیین انتظارات و تشریح مختصات این دانشگاه بیان شده است. این مقاله، حاصل پژوهشی است که هدف آن دستیابی به الگویی جامع و راهبردی از دانشگاه تراز انقلاب اسلامی مبتنی بر آرا و اندیشه‌های رهبران معظم انقلاب اسلامی است تا با شناخت کاملتر از مؤلفه‌ها و شاخصهای آن اولاً بتوان وضعیت موجود را ارزیابی، و سپس نقشه راهی برای گذر از این وضعیت به الگوی مطلوب تدوین کرد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

دغدغه حضرت امام(ره) درباره دانشگاه‌ها، به قبل از آغاز نهضت اسلامی بر می‌گردد، معظم‌له در دی‌ماه سال ۱۳۴۰ این موضوع را با نخست‌وزیر وقت دوران ستمشاهی مطرح می‌کند و ضمن ابراز نگرانی شدید از ضعف اخلاقی و دینی دانش‌آموختگان دانشگاهی از وی می‌خواهد موضوع را ریشه‌یابی و اصلاح کند.^(۱) معظم‌له در طول عمر شریفشان بارها و به مناسبت‌های گوناگون در زمینه اهمیت دانشگاه و ویژگیهای دانشگاه مطلوب سخن گفته‌اند؛ از جمله در چندین قسمت از وصیت‌نامه سیاسی - الهی، که در بخشی از بند اول وصیتنامه خود وضعیت دانشگاه را قبل از پیروزی انقلاب اسلامی تشریح، و به کارگیری استادان غرب‌زده یا شرق‌زده مخالف اسلام و حتی

کشور را عامل عقب ماندگی عنوان می کنند.

حضرت امام (ره) بشدت بر «وحدت حوزه و دانشگاه» تأکید کردند به گونه ای که ایشان در پیام پذیرش قطعنامه ۵۹۸ از تعبیر «ذوب حوزه و دانشگاه» سخن گفتند و برای گسترش معارف اسلام، خواستار تلفیق فرهنگ واقعگرایانه دانشگاهی با فرهنگ نظری و فلسفی در حوزه های علمیه شدند.^(۳) شاید بتوان این گونه عنوان کرد که تناسب این موضوع با پیام تاریخی قبول صلح با دشمن و به تعبیر ایشان نوشیدن جام زهر، وجود فاصله و دوری بین حوزه و دانشگاه است و اگر این امر اصلاح نشود، چه بسا انقلاب اسلامی به پذیرفتن قطعنامه های تحمیلی بعدی نیز مجبور بشود کما اینکه شده است.

آیت الله خامنه ای (دام ظلّه) نیز از اولین روزهای قبول مسئولیت رهبری به اهمیت موضوع دانشگاه اشاره کرده اند و در مراسم بیعت دانشجویان با ایشان در تاریخ ۱۳۶۸/۰۳/۲۳ با قاطعیت بیان می کنند که از دیدگاه امام راحل (ره) مسئله دانشگاه ها، جزء مسائل تراز اول برای انقلاب و کشور است و از قول ایشان نقل می کنند که اهمیت مسئله دانشگاه از مسئله جنگ نیز فراتر است. معظم له در بالغ بر ۳۷۱ سخنرانی به موضوع دانشگاه و مسائل مرتبط با آن پرداخته اند که نشان از جایگاه فوق العاده این موضوع در منظومه فکری ایشان دارد.

پژوهش های متعددی درباره ابعاد مختلف دانشگاه از منظر امام خمینی (ره) یا آیت الله خامنه ای (دام ظلّه) انجام شده است که در جدول ۱ به برخی از مهمترین آنها اشاره می شود.

جدول ۱: برخی تحقیقات مرتبط مبتنی بر نظر رهبران معظم انقلاب اسلامی

ردیف	نویسنده(ها) - سال انتشار	روش	موضوع و محدوده مطالعه	بازه تدابیر و تعداد شناسه‌ها
۱	خان‌محمدی و باقری (۱۳۸۹)	داده‌بنیاد	مدل مفهومی نظام علمی کشور - مقام معظم رهبری	۱۳۶۹ - ۱۳۸۸ ۴۱۳ شناسه اولیه
۲	بهادران و حاجی‌پور (۱۳۹۱)	داده‌بنیاد	شایستگی‌های محوری دانشگاه - مقام معظم رهبری	۱۳۶۸ - ۱۳۸۹ ۸۰۰ شناسه اولیه
۳	غلام‌قوام‌آبادی و همکاران (۱۳۹۴)	داده‌بنیاد	الگوی مرجعیت علمی کشور - مقام معظم رهبری	۱۳۶۸ - ۱۳۹۳ -
۴	قربانی‌زاده و امینی (۱۳۹۳)	تحلیل محتوا کیفی	آرمانگرایی و حرکت در دانشگاه اسلامی - مقام معظم رهبری	۱۳۶۸-۱۳۹۲ ۵۹۶ شناسه اولیه
۵	ذوالفقارزاده و سعدآبادی (۱۳۹۳)	داده‌بنیاد	کارکردهای اصلی دانشگاه - امام خمینی(ره)	۱۳۴۰ - ۱۳۶۸ ۳۳۶ شناسه اولیه
۶	طهماسبی و کمیلی‌فرد (۱۳۹۵)	داده‌بنیاد	عملکرد تشکلهای دانشجویی - مقام معظم رهبری	۱۳۶۸ - ۱۳۹۵ ۲۲۸ شناسه اولیه
۷	کشتکار و نوروزی (۱۳۹۵)	داده‌بنیاد	الگوی مفهومی دانشگاه اسلامی - مقام معظم رهبری	۱۳۶۸ - ۱۳۹۵ ۴۷۷ شناسه اولیه
۸	پژوهش حاضر	تحلیل مضمون	الگوی دانشگاه تراز انقلاب اسلامی رهبران معظم انقلاب اسلامی	۱۳۴۰ - ۱۳۹۶ ۴۳۳۵ شناسه اولیه

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود در بیشتر تحقیقات (بجز پژوهشهای ردیف دوم و هفتم جدول) به بخش خاصی از ابعاد و مؤلفه‌های دانشگاه پرداخته (کشتکار و نوروزی، ۱۳۹۵) و الگویی جامع برای کلیت دانشگاه ارائه نشده است. در این میان، پژوهشی که مبتنی بر نگاه جامع به رهنمودهای هر دو رهبر بزرگوار انقلاب انجام شده باشد، مشاهده نشد. در این تحقیق از لحاظ بازه زمانی تدابیر رهبران معظم انقلاب فاصله‌ای بیش از نیم‌قرن (از سال ۱۳۴۰ تا ۱۳۹۶) را پوشش می‌دهد که زمان قابل توجهی است و از این لحاظ، اعتبار تحقیق را افزایش می‌دهد. اگر حجم کار با معیار تعداد شناسه‌های اولیه، قابل سنجش باشد، در پژوهشهای گذشته، بیشترین حجم شناسه‌گذاری به تحقیق حاجی‌پور و بهادران (۱۳۹۱) با ۸۰۰ شناسه مربوط است در حالی که در این پژوهش بالغ بر ۴۳۳۵ عبارت و رهنمود، شناسه‌گذاری شده است.

دیگر تمایز الگوی استخراج شده این است که امکان انطباق با الگوهای شناخته شده مدیریت راهبردی را دارا است که این امر، اجرای آن را برای مسئولان اجرایی دانشگاه‌ها آسان می‌سازد. الگوهای مشابه هرچند از لحاظ علمی و دانشگاهی موجه و مقبول است با الگوهای رایج عملیاتی و قابل بهره‌برداری توسط مدیران در محیطهای کاری فاصله دارد؛ این مطلب در بخش روش تحقیق بیشتر توضیح داده خواهد شد.

علاوه بر این پژوهشها، کتابهای مختلفی نیز در زمینه مسائل دانشگاه از دید امام خمینی (ره) یا آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله) به رشته تحریر درآمده که عمدتاً گزیده موضوعی بیانات ایشان است. ویژگی کلی برخی از مهمترین آنها در جدول ۲ قابل ملاحظه است:

جدول ۲: برخی کتابهای منتشرشده در زمینه نظر رهبران انقلاب اسلامی در مورد دانشگاه

ردیف	عنوان	نویسنده(ها)	سال	ناشر
۱	دانشگاه اسلامی و رسالت دانشجوی مسلمان؛ ۵ جلد. مجموعه بیانات مقام معظم رهبری درباره دانشگاه و دانشجو	مجموعه بیانات مقام معظم رهبری	۱۳۷۹	نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها
۲	تعلیم و تربیت از دیدگاه مقام معظم رهبری	امیرحسین بانکی‌پور فرد احمد قماشچی	۱۳۸۰	نشر تربیت اسلامی پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش
۳	دانشگاه و دانشگاهیان از دیدگاه امام خمینی (ره)	حسنعلی احمدی	۱۳۸۷	مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام (ره)
۴	دانشگاه تمدن‌ساز اسلامی ایرانی در آینه آرا و اندیشه‌های امام و رهبری	فائزه معینی	۱۳۸۸	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری - معاونت فرهنگی و اجتماعی
۵	منشور فرهنگ از دیدگاه امام خمینی (ره)	محمدحسن جعفرزاده	۱۳۸۸	مؤسسه فرهنگی و آلاء منتظر
۶	منشور فرهنگی انقلاب اسلامی (دیدگاههای رهبر معظم انقلاب اسلامی در عرصه علم و فناوری)	مخبر دزفولی محسن آذینی	۱۳۸۹	دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی
۷	روشنای علم: مروری بر بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی پیرامون دانش و تولید علم	جمعی از طلاب و محققین حوزه علمیه	۱۳۹۰	مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی
۸	دانشگاه اسلامی: شاخصه‌های دانشگاه اسلامی در بیانات مقام معظم رهبری	حسین عبدلی، مهدی عباسی	۱۳۹۱	دانشگاه آزاد اسلامی
۹	علمی برای تحول: علوم انسانی از منظر رهبر معظم انقلاب	مؤسسه بروج اندیشه آسمانی	۱۳۹۱	انتشارات فردا
۱۰	شورای عالی انقلاب فرهنگی: رهنمودهای مقام معظم رهبری در دیدار با شورای عالی انقلاب فرهنگی	-	۱۳۹۲	مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی
۱۱	منشور فرهنگ از دیدگاه مقام معظم رهبری	محمدحسن جعفرزاده	۱۳۹۲	مؤسسه فرهنگی و آلاء منتظر
۱۲	رهنمودهای مقام معظم رهبری در حوزه آموزش عالی و میزان تحقق آن در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	احمد حیدری عبدی	۱۳۹۴	مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی

روش پژوهش

برای طراحی الگوی دانشگاه تراز انقلاب اسلامی مبتنی بر اندیشه‌های امام خمینی (ره) و آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله) از روش «تحلیل مضمون» استفاده شده است. «تحلیل مضمون» به دنبال استخراج مضمونهای برجسته متون در سطوح مختلف است و برای شناسایی و تشریح چرایی و چستی هر پدیده می‌توان از «تحلیل مضمون» استفاده کرد. «تحلیل مضمون» شامل جستجو در مجموعه‌ای از داده‌ها برای یافتن الگوهای تکرار شونده از معانی است. شکل و محصول «تحلیل مضمون» ممکن است متفاوت باشد؛ از این رو مهم است که سؤالات تحقیق، قبل، بعد و هنگام «تحلیل مضمون» مورد توجه و بررسی قرار گیرد. فرایند کلی این پژوهش را می‌توان به مراحل کلی زیر تقسیم کرد:

- ۱- جمع‌آوری و یافتن متون مرتبط با موضوع
- ۲- کاهش متون با انتخاب جملات مرتبط بین متون جمع‌آوری شده
- ۳- یافتن و شناسه‌گذاری (برچسب‌زنی) مضمونهای اولیه جملات و عبارتهای منتخب
- ۴- ترکیب مضمونهای اولیه برای رسیدن به مفاهیم فراگیرتر که این کار می‌تواند در چند سطح صورت پذیرد.

همه این مراحل با تفسیر و تحلیل همراه است و به‌صورت رفت و برگشتی اصلاح و تکمیل می‌گردد. با توجه به اینکه «تحلیل مضمون» نوعی پژوهش کیفی است، بدیهی است برخی از مراحل آن مشابه دیگر روشهای تحقیق کیفی باشد. این فرایند می‌تواند در زمان جمع‌آوری داده‌ها آغاز شود اما نقطه پایان این فرایند تهیه گزارشی از محتوا و معانی الگوها و مضمونهای داده‌هاست. این نوع تحلیل فرایندی است که طی زمان شکل می‌گیرد و نیازمند صبر و حوصله فراوان است (شیخزاده، ۱۳۹۴: ۲۱-۲۳).

مرحله اول، جمع‌آوری آرا و نظر رهبران معظم انقلاب اسلامی در زمینه دانشگاه مطلوب یا همان دانشگاه تراز انقلاب اسلامی بود. ابتدا دیدگاه‌های حضرت امام (ره) از نسخه رایانه‌ای صحیفه امام (ره) (مجموعه بیانات، پیامها و نامه‌های ایشان از سال ۱۳۱۲ تا ۱۳۶۸) منتشر شده در پایگاه گسترش آرا و اندیشه‌های امام خمینی (ره) استخراج شد. در این مرحله تمام مطالب صحیفه، بررسی شد و مواردی که در آنها کلیدواژه‌هایی شامل دانشگاه، حوزه، دانشجو و موارد مشابه بود

به علاوه تمامی مطالب ایشان خطاب به دانشجویان، استادان دانشگاه، حوزویان و ستاد انقلاب فرهنگی انتخاب گردید. مجموع این موارد به علاوه وصیت نامه الهی سیاسی معظم له، شامل ۷۶ سخنرانی و پیام شد. این متون از اول دی ماه ۱۳۴۰ (دیدار و گفتگوی حضرت امام (ره) با علی امینی، نخست وزیر وقت در قم) آغاز می شود و تا ۲۹ تیرماه ۱۳۶۷ (پیام ایشان به ملت ایران درباره سالگرد کشتار خونین مکه و قبول قطعنامه ۵۹۸) ادامه پیدا می کند. ۲۲ عنوان مطلب به قبل از پیروزی انقلاب اسلامی و ۵۴ عنوان مطلب به پس از پیروزی انقلاب اسلامی مربوط است. خلاصه فهرست متون جمع آوری شده به شرح جدول ۳ است.

جدول ۳: مخاطبان رهنمودهای امام خمینی (ره) در زمینه دانشگاه

تعداد	مخاطب سخنرانی / پیام / نامه
۶۰	دانشگاهیان/فرهنگیان/حوزویان
۱۱	مسئولان دولتی
۵	عمومی
۷۶	مجموع

پس از این کار، به جمع آوری نظر و دیدگاههای آیت الله خامنه ای (دام ظلّه) نوبت رسید که با توجه به حجم بسیار این مطالب، جمع آوری اولیه و انتخاب متون، زمانی بیش از دو ماه را به خود اختصاص داد. تعداد مطالب مرتبط بالغ بر ۳۷۱ عنوان سخنرانی، مصاحبه، حکم و پیام بود. دیدگاههای معظم له از خرداد سال ۱۳۶۸ تا پایان خرداد سال ۱۳۹۶ به علاوه پنج مصاحبه و سخنرانی در زمینه شورای عالی انقلاب فرهنگی طی سالهای ۱۳۶۴ تا ۱۳۶۷، بررسی، انتخاب و برگزیده شد. منبع اصلی ۳۱۳ سخنرانی و پیام، نرم افزار حدیث ولایت و پایگاه اطلاع رسانی ایشان بود؛ اما برخی مطالب و بیانات این پایگاه اطلاع رسانی همچون ۹ دیدار از ۲۱ دیدار معظم له با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی در سالهای مختلف و ۱۵ دیدار دیگر، پس از تلاش و جستجوی فراوان از منابع دیگری همچون پایگاههای اطلاع رسانی قدیمی و از دسترس خارج شده «شورای عالی انقلاب فرهنگی» و «نهاد نمایندگی ولی فقیه در دانشگاهها» و دیگر گزارشها و کتابها به دست آمد؛ با وجود این متن کامل ۳۴ سخنرانی معظم له به دست نیامد و به ناچار گزارش خبری یا گزیده بیانات منتشر شده، مورد تحلیل قرار گرفت. جدول ۴ فراوانی مطالب را بر حسب مخاطب نشان می دهد.

جدول ۴: مخاطبان رهنمودهای آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله) درباره دانشگاه

تعداد	مخاطب سخنرانی / پیام / نامه
۶۶	دانشجویان / دانش‌آموزان / جوانان
۶۱	تشکلهای دانشجویی، دانش‌آموزی و بسیجی
۴۹	نهاد نمایندگی ولی‌فقیه در دانشگاه / مجلس خبرگان / حوزویان
۳۶	شورای عالی انقلاب فرهنگی / جهاد دانشگاهی / مرکز الگو / فرهنگستان علوم
۴۱	مسئولان وزارت‌های علوم و بهداشت، رؤسای دانشگاه‌ها، مسئولان دولتی، مجلس و کارگزاران نظام
۳۲	استادان دانشگاه‌ها
۲۹	نخبگان / شرکتهای دانش‌بنیان (بجز ۱۴ جلسه مشترک در ماه مبارک همراه با نمایندگان تشکلهای دانشجویی)
۲۲	فرهنگیان و مسئولان آموزش و پرورش
۳۵	دیگر موارد
۳۷۱	مجموع

به‌منظور اطمینان از اینکه مطلب مهم دیگری از قلم نیفتاده باشد از کتابهای «منشور فرهنگی انقلاب اسلامی»، «علم و فناوری»، «روشنای علم»، «شورای عالی انقلاب فرهنگی»، «منشور دانشگاه امام حسین (ع) در بیان و بنان ولایت» و «علمی برای تحول» نیز استفاده، و مطالب مورد نیاز استخراج شد.

پس از جمع‌آوری آرا و نظر رهبران معظم انقلاب اسلامی در زمینه دانشگاه مطلوب یا همان دانشگاه تراز انقلاب اسلامی، شناسایی مضمونهای اولیه و شناسه‌گذاری آغاز شد. با توجه به حجم زیاد ۴۴۷ مطلب جمع‌آوری‌شده، درنهایت از ۳۲۲۰ مجموعه عبارت، ۴۳۳۵ مضمون اولیه (شناسه) استخراج شد. با عنایت به سؤالات تحقیق، مضمونهای اولیه در چهار بُعد شامل «پیامدها»، «خروجیها و نتایج»، «فرایندها» و «سرمایه‌ها و زیرساختها» تقسیم‌بندی شد و پس از رفت‌وبرگشت‌های فراوان در مراحل تحقیق در قالب ۳۲۹ مضمون سازماندهنده (شاخص) ترکیب گردید. طی فرایندی طولانی مدت حدوداً یکساله، این مضمونها پس از دسته‌بندی در سطوح مختلف درنهایت در ۱۷ مضمون فراگیر (مؤلفه) طبقه‌بندی و الگو طراحی شد.

یکی از ویژگیهای این الگو، امکان انطباق آن با الگوهای سیستمی مدیریت راهبردی و ارزیابی

سازمانی مانند کارت امتیازی متوازن^۱، نقشه‌های راهبردی^۲ (کاپلان^۳ و نورتون^۴، ۲۰۰۲) و الگوهای تعالی سازمانی (مانند الگوی سرآمدی سازمانی بنیاد کیفیت اروپا^۵) است که باعث آسان‌سازی فهم و اجرای آن خواهد شد؛ به طور مثال «الگوی عناصر سازمانی»^۶، که الگویی عملیاتی و مشهور برای شناخت و ارزیابی زیرسیستمهای سازمان است، بررسی می‌کند که سازمان از چه سرمایه‌ها و زیرساختهایی باید به‌عنوان «ورودی» بهره‌گیرد؛ چه فرایندهایی را باید اجرا کند؛ چه «خروجیها» و محصولات را برای مشتریان و ذی‌نفعان آماده، و به‌واسطه آن چه «نتایجی» را کسب کند و در نهایت باعث چه «پیامدها»یی در جامعه و محیط بیرونی بشود (کافمن^۷ و همکاران، ۲۰۰۳: ۶۴).

یافته‌های پژوهش

با توجه به فراوانی اطلاعات جمع‌آوری‌شده و حجم فراوان عملیات شناسه‌گذاری، تحلیل، ترکیب و ساخت الگوی نهایی، ابتدا نمونه‌ای کوچک از تجزیه و تحلیل داده‌ها در جدول ۵ ارائه، و سپس الگوی نهایی مختصراً تشریح خواهد شد.

جدول ۵: نمونه چگونگی تجزیه و تحلیل داده‌ها

شماره	تاریخ	متن منتخب	مضمون اولیه	مضمون فراگیر		بُعد
				اصلی	فرعی	
۳۲۹	۱۳۸۷/۰۸/۲۶	عاملی که می‌تواند کشور شما را در مقابل هر افزون‌طلبی، هر انحصارطلبی، هر تجاوز، هر ماجراجویی و هر بحران‌سازی حفظ کند، استحکام ساخت داخلی نظام است.	استحکام ساخت داخلی	کارآمدی و استحکام ساخت داخلی نظام اسلامی	-	پایداری
۳۵۷	۱۳۸۴/۰۴/۲۵	آرمانگرایی جوان ایرانی ما عبارت است از ترسیم آینده‌ای با این خصوصیات. ... طبقه اشراف بر آن حاکمیت نداشته باشد.	حاکمیت نداشتن طبقه اشراف	مردمی، ساده‌زیست و غیر اشرافی	-	پایداری
۳۲۷	۱۳۹۵/۰۵/۲۳	دانشگاه برای چیست؟ ... ملتی که علم ندارد، محکوم به عقب‌ماندگی و ذلت و بارکشی و بداخلاقی و دون و فرودستی در معادلات جهانی است.	فرودست نبودن در معادلات جهانی	تأثیرگذار در معادلات جهانی	-	پایداری

- 1 - Balanced Score Card
- 2 - Strategic Maps
- 3 - Kaplan
- 4 - Norton
- 5 - EFQM
- 6 - Organizational Elements Model (OEM)
- 7 - Kaufman

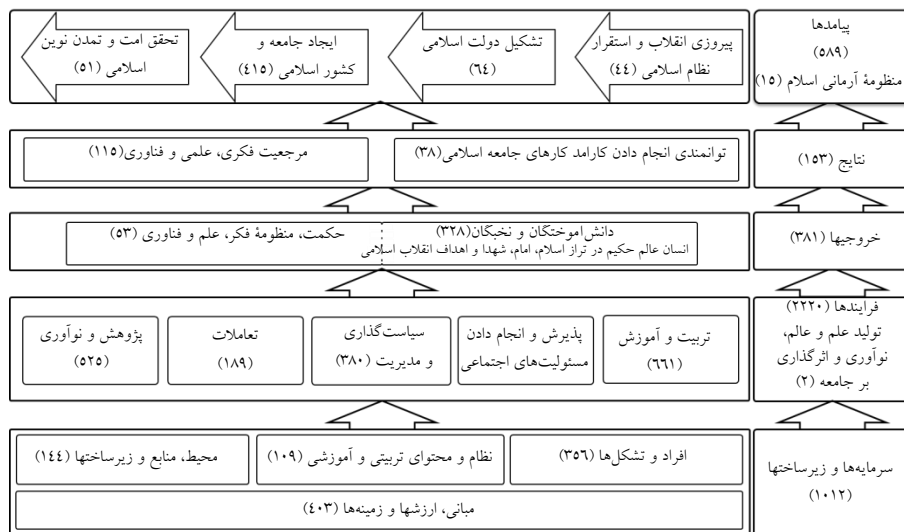
ادامه جدول ۵: نمونه چگونگی تجزیه و تحلیل داده‌ها

شماره	تاریخ	متن منتخب	مضمون اولیه	مضمون سازماندهنده		بُعد
				فرعی	اصلی	
۳۰۸	۱۳۷۵/۰۲/۲۹	شما دانشگاه‌های کشور را اسلامی کنید. ... همان سرچشمهٔ مقلّتی که بعدها دیگران از آن تقدیر خواهند کرد و بشریت از آن منتفع خواهد شد به وجود خواهد آمد.	بهره‌مندی سازی بشریت	بهره‌دهی مادی و کمال معنوی بشر	-	تحقق امت و تمدن اسلامی
۱۹۰۲	۱۳۷۷/۰۹/۲۰	دانشگاه برای تربیت انسانهای کارآمد و متخصص است که بتوانند کشور را بسازند و اداره کنند.	ساخت و اداره کشور	توانمندی در اداره جامعه با الگوی اسلامی بومی غیر غربی	-	توانمندی اجرای کارآمد کارهای جامعه اسلامی
۵۵۷	۱۳۷۷/۰۹/۲۴	یقیناً روزی خواهد رسید که شما ببینید مرجعیت علمی یافتن دانشگاه‌های ایران و دانشمندان ایران چیز دور از دسترسی نیست؛ خیلی نزدیک به شماست. شما جوانها یقیناً این را خواهید دید؛ من تردیدی ندارم.	مرجعیت علمی	مرجعیت و تعیین‌کنندگی مرزهای علم و فناوری	-	مرجعیت فکری، علمی و فناوری
۷۸۱	۱۳۷۹/۸/۰۹	باید محصول دانشگاه‌های ما، انقلابی مثبت، انقلابی فعال، انقلابی مسئول، انقلابی متعهد و امیدوار باشد.	انقلابی مثبت، فعال و مسئول	انقلابی مثبت، پیشگام، فعال، اهل اقدام و مجاهدت فی سبیل الله	شایستگیهای اخلاقی و رفتاری	دانش آموختگان و نخبگان
۳۵۴	۱۳۸۰/۰۴/۱۷	باید درونزایی بر جریان و تولید علم در دانشگاه‌ها حاکم شود.	حاکم شدن درونزایی بر جریان و تولید علم	علم و فناوری نافع جدید بومی درونزا هدفمند در خدمت انقلاب اسلامی	-	حکمت: منظومهٔ فکر، علم و فناوری
۱۰۶	۱۳۸۰/۰۴/۱۷	جوان باید در خود دانایی را به وجود بیاورد. دانایی، فقط علم آموختن نیست؛ دانایی به اندیشمندی هم ارتباط پیدا می‌کند.	توسعه دانایی و اندیشمندی	توسعه مهارتهای استدلال، تفکر و اندیشه‌ورزی	تربیت علمی و مهارت‌افزایی	تربیت و آموزش
۷۱۸	۱۳۸۱/۰۸/۳۱	بنده طرفدار این هستم که جوانها در جریان مسائل سیاسی کشور قرار بگیرند و بتوانند تحلیل کنند. البته البته سیاسی‌کاری، سیاست‌بازی و آلت دست این حزب و آن حزب شدن را بنده برای جوان نمی‌پسندم.	تحلیل سیاسی و تبدیل نشدن به آلت دست احزاب و سیاسی‌بازی و سیاسی‌کاری	تحرک سیاسی آگاهانه باتقوا، سلامت نفس و اعتدال بدون کار جناحی، سیاسی‌بازی و سیاسی‌کاری	آگاهی و احساس مسئولیت	پذیرش و انجام‌دادن مسئولیتهای اجتماعی

ادامه جدول ۵: نمونه چگونگی تجزیه و تحلیل داده‌ها

شماره شناسه	تاریخ	متن منتخب	مضمون اولیه	مضمون فراگیر		بُعد
				فرعی	اصلی	
۶۷۹	۱۳۸۴/۰۲/۱۹	بدون آرمان، نه می‌شود درست زندگی کرد و نه تلاش انسان، منضبط خواهد بود. باید آرمان و خط روشن و افق واضحی در مقابل وجود داشته باشد که به انسان جهت بدهد.	ترسیم آرمان	ترسیم تصویر مطلوب آینده با مشارکت و توافق جمعی	سیاستگذاری و مدیریت	فرایندها
۵۶۱	۱۳۵۸/۰۹/۲۰	آنقدر که کشور ما از دانشگاه و فیزیسه صدمه دیده است از جاهای دیگر ندیده است. باید هر دو اینها مهذب باشند. علمای اسلام و اساتید دانشگاه باهم پیوند داشته باشند، تفاهم داشته باشند که این دو محل را محل اسلامی کنند.	پیوند علمای اسلام و استادان دانشگاه	تقویت ارتباط و همکاریهای مشترک حوزه و دانشگاه	تعاملات	فرایندها
۸۱۷	۱۳۸۵/۰۸/۱۸	این مسئله تأکید بر علوم پایه ازجمله چیزهایی است که من بارها رویش تأکید کرده‌ام. هر کشوری به هر جا رسیده از علوم پایه رسیده است.	تأکید بر علوم پایه	اهمیت دادن به علوم پایه	پژوهش و نوآوری	فرایندها
۳۲۵	۱۳۸۷/۰۸/۳۰	حقیقت این است که متوسط سطح هوشی در کشور ما - طبق آنچه محاسبه کرده‌اند - از متوسط سطح هوشی در دنیا یا در بسیاری از کشورهای دنیا برتر است.	بالا بودن متوسط سطح هوشی کشور	هوش و استعداد برتر ایرانی	مبانی، ارزشها و زمینه‌ها	سرمایه‌ها و زیرساختها
۷۱۷	۱۳۸۷/۱۱/۱۱	اجتماعاتستان را - که به وجود می‌آورد - با افراد خردمند و عمیق و فاضل، زینت دهید.	ارتباط با افراد خردمند، عمیق و فاضل	تقویت ارتباطات و استفاده از انسانهای امین و استادان مؤمن و ارزشی و عدم رابطه با عناصر نامطمئن	افراد و تشکلهای	سرمایه‌ها و زیرساختها
۵۳۳	۱۳۵۸/۰۹/۱۰	دانشگاه‌ها باید تغییر بنیانی کند و باید از نو ساخته بشود که جوانان ما را تربیت کنند به تربیتهای اسلامی.	تغییر بنیانی دانشگاه	تحول بنیادین مبتنی بر هویت ملی و اسلامی	نظام تربیت و تربیتی و آموزشی	سرمایه‌ها و زیرساختها
۳۰۱	۱۳۸۱/۰۵/۲۲	مسئله برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری بر روی پژوهش، ... جزو دغدغه‌های ماست.	سرمایه‌گذاری برای پژوهش	بودجه تحقیقات و سرمایه‌گذاری برای پژوهش	منابع مالی و زیرساختهای فیزیکی	سرمایه‌ها و زیرساختها

در نهایت الگوی دانشگاه تراز انقلاب اسلامی مطابق شکل ۱ به دست آمد. شایان ذکر است اعداد داخل پُرانتز در این شکل و جدولهای بعدی نشانگر تعداد تکرار مضمونها (شناسه‌ها) در تدابیر و رهنمودها است:

شکل ۱: الگوی دانشگاه تراز انقلاب اسلامی از دید رهبران معظم انقلاب اسلامی (سطح اول)

همان‌طور که در شکل ملاحظه می‌شود، الگوی مستخرج از بیانات و دیدگاه‌های رهبران معظم انقلاب اسلامی، پنج بُعد دارد: اولین بُعد شامل پیامدهای مورد انتظار از این دانشگاه است؛ به عبارت دیگر از دانشگاه تراز انقلاب اسلامی چه تأثیرهای بلندمدت و نسبتاً ماندگاری بر کشور و حتی دنیا متصور است. بُعد دوم، نتایج است؛ یعنی دستاورد فعالیت‌های دانشگاه چه باید باشد تا در بلندمدت آن آثار و پیامدها را بتوان از آن انتظار داشت. بُعد سوم، خروجیها یعنی دستاورد مستقیم مورد انتظار از دانشگاه است. بُعد چهارم فرایندها است؛ یعنی آن مجموعه اقدامهایی که دانشگاه لازم است انجام دهد تا به نتایج و خروجیها منجر شود و در نهایت برای این فرایندها در بُعد پنجم، چه سرمایه‌ها و زیرساختهایی (چه از لحاظ مادی و فیزیکی و چه از لحاظ غیر مادی و معنوی) باید آماده و فراهم باشد. در ادامه، الگو براساس ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخصهای مستخرج از بیانات رهبران معظم انقلاب اسلامی، تشریح می‌شود.

۱. بُعد پیامدها

قاعدتاً پیامد دانشگاه تراز انقلاب اسلامی، تحقق اهداف این انقلاب و به عبارتی ایجاد منظومه آرمانی اسلام است. آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله) در یکی از دیدارهای خود با دانشجویان در ماه مبارک رمضان (۱۳۹۲/۰۵/۰۶) به این موضوع اشاره کردند. ایشان در چندین نوبت نیز مراحل تحقق اهداف انقلاب را تشریح کرده‌اند.^(۴) مطابق بیانات معظم‌له، اهداف و آرمانهای انقلاب اسلامی را می‌توان به چند مرحله تقسیم کرد: ۱- پیروزی انقلاب و استقرار نظام اسلامی ۲- تشکیل دولت اسلامی ۳- ایجاد جامعه و کشور اسلامی ۴- تحقق امت و تمدن نوین اسلامی در دنیا که شاخصهای هر کدام در جدول ۶ جمع‌بندی و ارائه شده است.

جدول ۶: بُعد «پیامدها» در الگوی دانشگاه تراز انقلاب اسلامی

پیامدها (۵۶۸)	
منظومه آرمانی اسلام (۱۵)	
الف) پیروزی انقلاب و استقرار نظام اسلامی (۴۴)	ب) تشکیل دولت اسلامی (۵۳)
۱- سرنگونی حاکمیت طاغوت و قطع دست اجانب (۱۳)	۱- عدالت‌محور و ضد فقر، فساد، ظلم، تبعیض و ویژه‌خواری (۱۲)
۲- حفظ ارکان حکومت و تصمیم‌گیری نظام مردم‌سالاری دینی (۲۰)	۲- عامل به اسلام، رعایت‌کننده تقوا و اخلاق (۱۰)
۳- حفظ هویت واقعی نظام اسلامی (۴)	۳- انقلابی و ضد ظلم و استکبار (۵)
۴- ارتقای کارآمدی و استحکام ساخت داخلی نظام اسلامی (۷)	۴- مردمی و خدمتگزار (۵)
ج) ایجاد جامعه و کشور اسلامی (۴۰۵)	
۱- با هویت، استقلال و اقتدار ملی همه‌جانبه و شرافتمندانه (۱۲۰)	۵- ساده‌زیست و غیراشرافی (۴)
۲- دارای پیشرفت مستمر و عادلانه مادی و معنوی (۹۷)	۶- خردگرا، عقلانی و گسترنده دانایی و آزاداندیشی (۴)
۳- معنوی، دیندار آگاه و تسلیم احکام الهی (۳۴)	۷- جهادگر، پرکار و دلسوز (۴)
۴- ارائه‌کننده الگوی عملیاتی برای جهان اسلام و بشریت (۲۹)	۸- فارغ از دروغ، ریا، ظاهرسازی و انحراف (۳)
۵- برخوردار از آزادی، امنیت، آرامش، رفاه و سلامت (۲۷)	۹- مسئولیت‌پذیر، پاسخگو و دارای وجدان کاری (۲)
۶- دارای فرهنگ، اخلاق و سبک زندگی اسلامی (۲۱)	۱۰- حافظ هویت و منافع ملی (۲)
۷- با اقتصاد مقاوم، دانش‌بنیان، ثروت‌آفرین و ثروتمند (۲۰)	۱۱- دارای کار جمعی متوازن و هماهنگ (۱)
۸- پرنشاط و امیدوار به آینده روشن (۱۸)	د) تحقق امت و تمدن نوین اسلامی (۵۱)
۹- نهادینه بودن روح تلاش، وجدان کاری و قانونمداری (۱۰)	۱- تمدن‌سازی (۱۰)
۱۰- سطح بالای آگاهی و معرفت عمومی (۱۰)	۲- بهره‌دهی مادی و کمال معنوی بشریت (۲۴)
۱۱- دارای وحدت کلمه و اتحاد ملی و اسلامی (۹)	۳- محو ظلم، کفر و استکبار و استقرار عدالت (۹)
۱۲- مقاوم در برابر فساد داخلی و دشمن بیرونی (۶)	۴- حاکمیت دین خدا و زمینه‌سازی حکومت حضرت حجت (عج) (۸)
۱۳- تأثیرگذار در معادلات جهانی (۳)	
۱۴- دارای خواص بصیر و اندیشمند (۱)	

۲. بُعد نتایج

رسیدن به این پیامدها، مستلزم تحقق نتایجی است که می‌توان آنها را در دو مفهوم خلاصه کرد: (۱) توانمندی اجرای کارآمد کارهای جامعه اسلامی و (۲) مرجعیت فکری، علمی و فناوری. ساخت کشور و انجام دادن کارهای مختلف جامعه اسلامی، نیازمند توانمندیهای تخصصی و حرفه‌ای است که دانشگاه متصدی بخشهای مهمی از آن است و با تربیت نیروی انسانی متعهد و ارائه راهکارهای علمی، آن را پیگیری می‌کند. در نگاه امام خمینی (ره)، اسلام با تخصص و علمی که در خدمت ملت و مصالح مسلمین باشد، موافقت کامل دارد؛^(۵) لذا نتیجه و حاصل کار دانشگاه تراز انقلاب اسلامی باید برای انقلاب سودمند باشد و باعث تقویت نظام اسلامی شود. فعالیتهای دانشگاه باید به کسب نتایج و دستاوردهایی در زمینه اندیشه و دانش نیز منجر شود و کسب مرجعیت فکری، علمی و فناوری را به دنبال داشته باشد. مقام معظم رهبری، مرجعیت یافتن دانشگاه‌ها و دانشمندان ایران را، کاملاً امکانپذیر می‌داند و به جوانان نوید دیدن چنین روزی را می‌دهند.^(۶) لازمه حرکت در این مسیر، پیشرفت پرشتاب و سرآمدی در علم و فناوری همراه با معنویت، عدالت، صلح و اخلاق است. از میان بیانات امامین انقلاب اسلامی، ۱۵۳ قطعه را می‌توان یافت که به گونه‌ای به این نتایج اشاره کرده‌اند که ویژگیهای آنها را می‌توان در جدول ۷ ملاحظه کرد.

جدول ۷: بُعد «نتایج» در الگوی دانشگاه تراز انقلاب اسلامی

نتایج (۱۵۳)	
توانمندی اجرای کارآمد کارهای جامعه اسلامی (۳۸)	مرجعیت فکری، علمی و فناوری (۱۱۵)
۱ - کارآمدی و مفید بودن برای کشور، انقلاب و اسلام (۲۵)	۱ - پیشرفت پرشتاب و سرآمدی علمی با معنویت، عدالت، صلح و اخلاق (۶۱)
۲ - توانمندی در اداره جامعه با الگوی اسلامی بومی غیرغربی (۱۳)	۲ - مرجعیت و نقش‌آفرینی در تعیین مرزهای علم و فناوری (۲۰)
	۳ - خودکفایی علمی و شکستن انحصار علم و فناوری غرب (۱۰)
	۴ - مرجعیت زبان فارسی به‌عنوان زبان علم (۱۰)
	۵ - صعود رتبه و سرعت زیاد رشد علمی (۸)
	۶ - گسترش آموزش عالی و تقویت توان علمی کشور (۵)
	۷ - پیشرفت اندیشه سیاسی و روشن‌بینی دینی (۱)

۳. بُعد خروجیها

کسب نتایج و پیامدهای پیشگفته، مستلزم خروجیهایی است که مستقیماً از حرکت و فعالیت دانشگاه ناشی می‌شود. آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله) رکن اساسی دانشگاه را دانش می‌داند و کارکرد آن را تولید علم و عالم در جهت درست یعنی کمال انسان بیان می‌دارند.^(۷) به‌طور کلی خروجیهای هر دانشگاهی را می‌توان شامل دو دسته متمایز دانست: (۱) دانش‌آموختگان و نخبگان (۲) فکر، علم و فناوری. هر کدام از اینها باید دارای ویژگیهایی باشند که در کلام رهبران معظم انقلاب اسلامی بارها به آنها اشاره شده است.

۳ - ۱. دانش‌آموختگان و نخبگان

به‌طور کلی دانش‌آموخته دانشگاه در حالت مطلوب باید انسانی عالم حکیم در تراز اسلام، امام و شهدا و اهداف انقلاب اسلامی باشد که از لحاظ روحی، جسمی، فکری، علمی و ایمانی توانمند، و برای امتحانهای دشوار آمادگی داشته باشد. چنین انسانی در قلب الگوی اسلامی پیشرفت قرار می‌گیرد و موتور محرک دولت و جامعه اسلامی خواهد شد (فاتح‌راد و نقوی، ۱۳۹۳: ۵۳).

این مضمون حاصل جمع‌بندی ۴۳ قطعه از کلام رهبران معظم انقلاب اسلامی است که در اینجا فقط به بخش کوچکی از آنها اشاره می‌شود. حضرت امام (ره) در تاریخ ۱۳۵۹/۱۲/۰۱ ضمن تأکید بر اولویت برنامه‌های اخلاقی و تهذیب از حوزه و دانشگاه می‌خواهد تا امثال مرحوم شهید مطهری را به جامعه تقدیم کنند.^(۸) آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله) نیز توقع خود را از خروجی دانشگاه‌ها انسانهای تراز اسلامی، انقلاب و امام (ره) و امثال شهیدان چمران و شهریاری اعلام کرده‌اند.^(۹) معظم‌له هم چنین نیرومندان روحی، معنوی، فکری و ایمانی را نشاندهندگان راه بشریت می‌داند و از دانشجویان می‌خواهد خود را این‌گونه بسازند.^(۱۰) علاوه بر این عبارات نسبتاً کلی در ۲۸۵ مرتبه، ویژگیهای جزئی‌تر نیز مورد اشاره قرار گرفته است. این ویژگیها را می‌توان به چهار نوع شایستگی شامل (۱) فکری و اعتقادی (۲) اخلاقی و رفتاری (۳) علمی و تخصصی (۴) عملی و حرفه‌ای تقسیم کرد که شاخصهای هر کدام در جدول ۸ قابل ملاحظه است.

جدول ۸: مؤلفه «دانش‌آموختگان و نخبگان» از بُعد «خروجیها»

دانش‌آموختگان و نخبگان (۳۵۳)	
انسان عالم حکیم در تراز اسلام، امام، شهیدا و اهداف انقلاب اسلامی (۲۶) مستقل و توانمند از لحاظ روحی، جسمی، فکری، علمی و ایمانی و آماده برای امتحانهای دشوار (۱۷)	
شایستگیهای فکری و اعتقادی (۱۳۶)	شایستگیهای اخلاقی و رفتاری (۱۰۱)
۱- مؤمن آگاه، مستحکم و روشنفکر با بصیرت دینی و انقلابی (۴۶) ۲- متدین، مهذب، متوکل به خدا و مانوس با قرآن و عترت (۳۹) ۳- وفادار، دلسوز و غیور نسبت به انقلاب، دین و کشور (۳۱) ۴- غیرغربزده و ضداستعمار (۱۱) ۵- خردمند، عاقل و اهل فکر و تحلیل (۹)	۱- انقلابی مثبت، پیشگام، اهل اقدام و فداکاری (۱۸) ۲- شجاع، ظلم‌ناپذیر، خطریذیر و دارای اعتمادبه‌نفس (۱۸) ۳- با اراده، انگیزه، نشاط و امید به آینده (۱۶) ۴- امین و حساس به حلال و حرام (۸) ۵- دارای اخلاق نیک انسانی و اسلامی (۷) ۶- بلندهمت، هدفدار و متوجه افقهای دور (۷) ۷- صبور، مقاوم، بردبار و حلیم (۷) ۸- شریف، خیرخواه، اهل انصاف و اغماض (۵) ۹- منضبط و اهل وجدان کاری (۴) ۱۰- متواضع و مردمی (۳) ۱۱- خوش‌خو، مؤدب و مهربان (۳) ۱۲- پاکدامن و پایبند به تعلقات خانوادگی (۲) ۱۳- قانع، کم‌هزینه و پرفایده (۲) ۱۴- اهل کار جمعی (۱)
شایستگیهای علمی و تخصصی (۳۳)	
۱- عالم متخصص باسواد (۱۷) ۲- دارای ابتکار، خلاقیت و نوآوری (۸) ۳- محقق، مؤلف و استاد (۶) ۴- صاحب‌نظر و نظریه‌پرداز (۲)	
شایستگیهای عملی و حرفه‌ای (۱۵)	
۱- توانمند در مدیریت، تصمیم‌گیری و اداره کشور (۹) ۲- کاربلد و کاردان (۴) ۳- طراح و برنامه‌ریز (۲)	

۳-۲. حکمت، منظومه فکر، علم و فناوری

تغذیه فکری، علمی و فناوری جامعه بر عهده دانشگاه است. آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله) نیز هدف از تحقیق و آموزش را در دانشگاه تولید علم و نوآوری علمی می‌داند.^(۱۱) ایشان پیشرفت علم را نیز محصول فکر و حاصل آن را فناوری اعلام می‌کنند.^(۱۲) اجزا و ویژگیهای «حکمت، منظومه فکر، علم و فناوری» قابل حصول در ۵۳ مورد از بیانات ملاحظه شد که ویژگیهای آنها به شرح جدول ۹ است.

جدول ۹: مؤلفه «حکمت، منظومه فکر، علم و فناوری» از بُعد «خروجیها»

حکمت، منظومه فکر، علم و فناوری (۵۳)	
۱- علم و فناوری نافع جدید درونزا در خدمت انقلاب اسلامی (۳۸) ۲- علوم انسانی با جهان‌بینی اسلامی (۵) ۳- مقالات استنادی و فرآورده‌های علمی ناظر به نیاز کشور (۵) ۴- الگو و منظومه‌های فکری و عملی بومی اسلامی (۲)	۵- کتابهای درسی مرجع (۱) ۶- رشته‌های علمی و تحقیقی جدید (۱) ۷- علم جامع مادیت و معنویت (۱)

۴. بعد فرایندها

برای دستیابی به خروجیها و این نتایج، اقدامات و فرایندهایی در حوزه‌های مختلف ضروری و لازم است. کارکردهای اصلی نظام دانشگاهی تولید، انتقال و انتشار علم است (مردانی، ۱۳۹۲: ۵). فرایندهای شناسایی شده در کلام رهبران معظم انقلاب اسلامی، که با کارکردهای اصلی دانشگاه‌ها نیز متناسب است، شامل پنج فرایند کلان (۱) تربیت و آموزش (۲) پذیرش و اجرای مسئولیتهای اجتماعی (۳) سیاستگذاری و مدیریت (۴) تعاملات و (۵) پژوهش و نوآوری می‌شود. از این فرایندها سه فرایند «تربیت و آموزش»، «پژوهش و نوآوری» و «پذیرش و اجرای مسئولیتهای اجتماعی»، اصلی است و فرایندهای «سیاستگذاری و مدیریت» و «تعاملات»، جنبه پشتیبانی و مدیریتی دارد. آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله) در یکی از سخنان خود،^(۱۳) فرایندهای اصلی دانشگاه را با عنوان سه جنبه مهم دانشگاه شامل «تولید علم و عالم»، «نوآوری» و «اثرگذاری بر محیط جامعه با کارهای فرهنگی و سیاسی» بر می‌شمرند و تشریح می‌کنند. در مجموع پس از بررسی جامع کلام رهبران معظم انقلاب اسلامی، شاخصهای اصلی فرایندهای دانشگاه تراز را می‌توان به این شرح دسته‌بندی کرد:

۴ - ۱. تربیت و آموزش

اولین و اصلی‌ترین کارکرد هر دانشگاهی، اجرای فرایند تربیت و آموزش است که فلسفه وجودی آن را شکل می‌دهد. این اهمیت در کلام رهبران معظم انقلاب اسلامی نیز منعکس شده است به گونه‌ای که ۶۶۲ مرتبه بدان اشاره کرده‌اند. به‌طور کلی نقطه اصلی تمایز فرایند «تربیت و آموزش» دانشگاه تراز انقلاب اسلامی را می‌توان «تلفیق و تقارن توسعه علم و حکمت، فراگیری دانش، ایمان، بصیرت و اخلاق» دانست که در ۴۶ قطعه از بیانات رهبران انقلاب به آن اشاره شده است. امام خمینی (ره)، دانشگاه را مرکز تربیت می‌داند و تأکید می‌کنند که علاوه بر کسب دانش، تربیت نیز لازم و ضروری است.^(۱۴) آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله) نیز به جوانان توصیه می‌فرماید که تحصیل علم را با آگاهی، روشن‌بینی و روشنفکری از یک سو و ایمان از سوی دیگر، هماهنگ کنند. ایشان ضمن تشریح این موضوع بیان می‌کنند که برای ساختن نظام اسلامی، سه عنصر علم، روشنفکری و ایمان باید در کنار هم باشند.^(۱۵) معظم‌له تحصیل و آموختن را شامل دو بخش علم و حکمت می‌داند و حکمت را بالاتر از علم معمولی و جامع اخلاق، تیزبینی، ژرف‌نگری، معنویت و ارتباط با خدا معرفی می‌کنند.^(۱۶) از نگاه ایشان مشکل امروز دنیا، جدایی علم از «ایمان، معنویت و اخلاق» است که اینها تعیین‌کننده جهت علم است.^(۱۷) ویژگیهای «تربیت و آموزش» در پنج

زیرفرایند با شاخصهای مندرج در جدول ۱۰ است.

جدول ۱۰: مؤلفه «تربیت و آموزش» از بُعد «فرایندها»

تربیت و آموزش (۶۶۲)		
تلفیق و تقارن توسعه علم و حکمت، فراگیری دانش، ایمان، بصیرت و اخلاق (۴۶)		
تربیت دینی و معنوی (۲۱۱)	تربیت سیاسی (۱۰۲)	
۱- تعمیق معرفت، ایمان، تعهد، تعبد دینی و نگاه توحیدی (۵۹)	۱- بصیرت‌افزایی (۴۹)	
۲- ترویج خودسازی معنوی و انس با خدا (۹۷)	۲- تقویت و تعمیق روحیه و تفکر انقلابی (۲۰)	
۳- تعظیم شعائر و برگزاری آگاهانه و هوشمندانه مراسم دینی (۲۳)	۳- ایجاد و مدیریت کرسیهای آزادفکری (۱۱)	
۴- ایجاد آشنایی و انس با قرآن، نهج‌البلاغه و صحیفه سجادیه (۱۶)	۴- شناخت دشمن و مناسبات نظام سلطه (۱۰)	
۵- هدایتگری مرشدانه علما و استادان برجسته معارف و اخلاق (۱۵)	۵- شناخت ریشه‌ها و اهداف انقلاب اسلامی (۸)	
	۶- مطالعه تاریخ معاصر و تاریخچه علم و روشنفکری (۴)	
تربیت فرهنگی (۱۱۲)	تربیت علمی و مهارت‌افزایی (۱۱۳)	هویت‌بخشی و ایجاد انگیزه (۷۷)
۱- مصونیت‌بخشی برابر فرهنگ غربی (۲۱)	۱- جدیت در خودسازی علمی (۵۲)	۱- تقویت خودباوری و شجاعت (۳۲)
۲- ترویج اخلاق و سبک زندگی اسلامی (۱۸)	۲- ارتقای روحیه پارسایی علاقه به علم (۳۱)	۲- برانگیختن حس افتخار اعتمادبه‌نفس ملی و اسلامی (۲۵)
۳- اجرای برنامه‌های فرهنگی سالم (۱۸)	۳- توسعه مهارت‌های تفکر و تحقیق (۹)	۳- افزایش نشاط و امید به آینده و انقلاب اسلامی (۱۴)
۴- تقویت روح انقلابیگری (۱۱)	۴- ترویج ابتکار و نوآوری (۶)	۴- گسترش روحیه کنجکاوی، مطالبه‌گری و پیگیری همراه با عقلانیت و انصاف (۶)
۵- برنامه‌ریزی و مدیریت فرهنگی (۹)	۵- فراگرفتن فنون اداره جامعه و زندگی (۶)	
۶- گسترش فرهنگ انقلاب و دفاع مقدس (۹)	۶- ایجاد ارتباط دانشجوی با کار و صنعت (۳)	
۷- اهتمام به ورزش و تربیت‌بدنی (۷)	۷- آموختن و آزمون در میدان عمل (۳)	
۸- برگزاری اردوهای جهادی و راهیان نور (۶)	۸- یادگیری مادام‌العمر و مستمر (۲)	
۹- تزیین فرهنگ کار جمعی (۵)	۹- برگزاری اردوها و کارگاه‌های آموزشی (۱)	
۱۰- معرفی و ارائه الگوهای شایسته (۵)		
۱۱- رواج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی (۳)		

۴- ۲. پژوهش و نوآوری

پژوهش و نوآوری یکی دیگر از فرایندهای اصلی نظامهای دانشگاهی است که بشدت مورد توجه رهبران معظم انقلاب اسلامی قرار دارد و ایشان لااقل در ۵۲۵ رهنمود و تدبیر مختلف خود به آن پرداخته‌اند. آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله) جهاد علمی را از بزرگترین فرایض و از توصیه‌های حضرت امام خمینی (ره) می‌داند^(۱۸) و به دانشگاهیان توصیه می‌کنند با فکر، کار و تلاش از مرزهای دانش روز عبور کنند.^(۱۹) ایشان به‌صراحت اعلام می‌کنند که «شما مأمور به پژوهشید» و مسئولان کشور موظفند بر اساس نتایج کارهای پژوهشی نسبت به برنامه‌ریزی برای کشور اقدام کنند.^(۲۰) نوآوری و نظریه‌سازی و پرهیز از الگوگیری بی‌قید و شرط از نظریه‌پردازان غربی از دیگر توصیه‌های مؤکد معظم‌له به دانشگاهیان است.^(۲۱) مجموع ویژگیهای مستخرج از بیانات رهبران معظم انقلاب اسلامی در شش بخش با شاخصهای مشخص شده در جدول ۱۱ بیان شده است.

جدول ۱۱: مؤلفه «پژوهش و نوآوری» از بُعد «فرایندها»

پژوهش و نوآوری (۵۲۵)		
اصول کلی و روشهای پژوهش (۱۱۶)	اندیشه‌ورزی و تولید فکر (۱۰۸)	تولید علم و فناوری (۱۲۰)
۱ - فراگیری تجربه متراکم بشری بدون تأثیر منفی و شاگرد باقی نماندن (۳۶) ۲ - آزاداندیشی و پرهیز از ترجمه‌گرایی، تقلید و تعبد فکری و علمی (۳۰) ۳ - نوآوری منطقی، منضبط و خردمندانه (۳۱) ۴ - دیدن ماورای طبیعت و مهار علوم به توحید و معنویت (۹) ۵ - ترویج و تشویق نوآوری و نظریه‌پردازی (۴) ۶ - اندیشه‌ورزی و تحقیق جمعی (۵) ۷ - اجتهاد و استنباط (۱)	۱ - اندیشه‌ورزی در مقولات زیربنایی و کلامی انقلاب و اداره نظام اسلامی (۴۱) ۲ - تحول در علوم انسانی بر مبنای اندیشه ناب اسلامی - ایرانی (۴۱) ۳ - برگزاری کرسیهای نقد و نظریه‌پردازی (۱۳) ۴ - رصد دائمی جریانات فکری و علمی (۶) ۵ - منظومه‌سازی فکری و عملی (۳) ۶ - پرهیز از مباحث صرفاً ذهنی و فارغ از واقعیات (۲) ۷ - پرداختن به مسئله زن (۱)	۱ - اکتشاف و جوشش علمی (۱۴) ۲ - یافتن راه‌های میانبر و مرزشکنی علمی (۲۹) ۳ - جنبش نرم‌افزاری و جهشی علمی (۴۹) ۴ - پژوهشهای هدفمند و کاربردی (۱۹) ۵ - اهمیت دادن به علوم پایه (۹)
جهاد فکری و علمی (۱۳۶)	انتشار فکر و علم (۱۶)	حمایت از کارآفرینی دانش‌بنیان (۲۹)
۱ - فریضه دانستن جهاد فکری و علمی (۸) ۲ - تلاش جدی منظم و هدفدار (۳۷) ۳ - رویارویی با موانع داخلی و دشمنان (۲۴) ۴ - خطرپذیری، جرأت نوآوری (۲۱) ۵ - داشتن روحیه بسیجی، جهادی و انقلابی (۱۵) ۶ - عشق به کار علمی همراه با پارسایی (۱۵) ۷ - به‌کارگیری همه استعدادها (۵) ۸ - توکل به خدا و استمداد از پروردگار (۱۱)	۱ - ترویج سخاوت علمی (۴) ۲ - برگزاری سمینارهای علمی مفید (۴) ۳ - اعتباربخشی صحیح به مقالات علمی (۳) ۴ - انتشار فراورده‌های علمی به زبان فارسی (۲) ۵ - انتشار نشریات غنی همراه با نوآوری (۲) ۶ - تبدیل محتوای علمی به کتابهای درسی (۱)	۱ - مشارکت در تکمیل چرخه فکر تا بازار (۹) ۲ - حمایت از شرکتهای دانش‌بنیان (۱۱) ۳ - کمک به تجاری‌سازی و ترویج محصولات دانش‌بنیان (۵) ۴ - پشتیبانی از پارکهای علم و فناوری (۴)

۴ - ۳. پذیرش و اجرای مسئولیتهای اجتماعی

کارکرد دیگر دانشگاه، پذیرش و اجرای مسئولیتهای اجتماعی در ابعاد مختلف فرهنگی، سیاسی و خدمت‌رسانی است که می‌تواند تأثیرهای عمیق و بلندمدت در جامعه ایجاد کند؛ علاوه بر اینکه در رشد شخصیت اجتماعی و فکری دانشجویان، استادان و کارکنان نیز مؤثر است. آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله) با تأکید بر لزوم تحلیل درست جریانهای سیاسی دنیا در دانشگاه، کسانی را که به‌دنبال غیر سیاسی کردن دانشگاه هستند بشدت مورد نکوهش قرار می‌دهند و لعنت می‌کنند.^(۲۲) توقع ایشان از دانشجویان این است که احساس مسئولیت انسانی، ملی، دینی، اجتماعی و بین‌المللی کنند^(۲۳) و بر محیط اثر گذارند و حرکت جوانانه مؤمنانه را در کشور تقویت کنند.^(۲۴) ۴۶۳ فقره از بیانات رهبران معظم انقلاب، که به فرایند «پذیرش و اجرای مسئولیتهای اجتماعی» اشاره دارد، شناسایی شد که می‌توان آنها را به پنج زیرفرایند با شاخصهای مندرج در جدول ۱۲ تقسیم کرد.

جدول ۱۲: مؤلفه «پذیرش و اجرای مسئولیتهای اجتماعی» از بُعد «فرایندها»

پذیرش و اجرای مسئولیتهای اجتماعی (۴۶۳)		
تیین و روشنگری (۸۴)	آگاهی و احساس مسئولیت (۱۳۸)	
۱- به چالش کشیدن نظام سلطه و تحقق جهاد کبیر (۲۳) ۲- حمایت صریح از جبهه حق و هویت حقیقی نظام اسلامی (۱۴) ۳- مقابله با نفوذ فکری استعمار و جریان‌های انحرافی (۱۱) ۴- آشکار نمودن نقاط قوت نظام اسلامی در اندیشه و عمل (۱۱) ۵- اعلام مواضع انقلابی مستدل و بهنگام (۱۰) ۶- بصیرت‌افزایی و تبیین مبانی فکری انقلاب اسلامی (۸) ۷- استفاده از مخاطب واقعی، شیوه‌های هنری و فضای مجازی (۷)	۱- حساسیت جدی نسبت به مسائل انقلاب در کشور و جهان (۴۰) ۲- تحرک سیاسی آگاهانه با تقوا بدون سیاسی‌کاری (۴۲) ۳- اتحاد و انسجام در راه حق و پرهیز از ایجاد اختلاف (۱۹) ۴- تحلیل و کار فکری عمیق و هدفمند (۱۵) ۵- شناخت عمیق دشمن و بازی نکردن در میدان او (۱۵) ۶- کمک به کارآمدی نظام اسلامی با حفظ هویت مستقل دانشگاهی (۵) ۷- نگاه امیدوارانه و احساس سرافرازی به‌خاطر انقلاب (۲)	
حضور در میدان عمل (۷۶)	مطالبه و پرسشگری (۷۲)	گفتمان‌سازی و ارائه الگو (۹۳)
۱- نقش‌آفرینی فعال و مدبرانه در صحنه‌ها (۴۴) ۲- فعالیت مؤثر در میدان جنگ نرم (۱۰) ۳- برگزاری و گسترش اردوهای جهادی (۵) ۴- داشتن روحیه سازندگی و خدمت‌گذاری (۵) ۵- ارتباط نزدیک با اقشار جامعه (۵) ۶- برگزاری اجتماعات دانشجویی قانونی (۴) ۷- شجاعت در اقدام، پذیرش خطا و اصلاح (۱) ۸- حضور در مراسمهای انقلابی (۱)	۱- آرمانگرایی بدون افراط و تفریط (۲۷) ۲- عدالت‌خواهی (۱۷) ۳- نظارت مستمر، انتقاد منطقی و اخلاقی (۱۵) ۴- جلسات صریح و صمیمی با مسئولان (۶) ۵- آزادخواهی و ضدیت با استبداد (۳) ۶- امر به معروف و نهی از منکر (۳) ۷- مایوس نشدن از مطالبه‌گری (۱)	۱- تقویت گفتمانهای اصلی انقلاب (۲۹) ۲- ترویج اخلاق و سبک زندگی اسلامی (۱۹) ۳- اثرگذاری محیطی و جهت‌دهی جامعه (۱۸) ۴- تعمیق و گسترش ایمان آگاهانه (۱۵) ۵- زنده نگهداشتن فرهنگ جهاد و شهادت (۶) ۶- تصمیم‌سازی از طریق گفتمان‌سازی (۴) ۷- ترویج زبان فارسی (۲)

۴- ۴. سیاستگذاری و مدیریت

به‌کارگیری سرمایه‌ها و زیرساختها و اجرای فرایندها برای تحقق نتایج مطلوب، بدون سیاستگذاری و مدیریت صحیح، امکانپذیر نیست. در این زمینه، آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله) بر رعایت موازین اسلامی مدیریت در دانشگاه تأکید می‌کنند و این موضوع را بر همهٔ حرکت‌های علمی و فرهنگی تأثیرگذار مقدم، و باعث جلوگیری از خطا و اشتباه در دیگر فرایندهای دانشگاه می‌دانند.^(۲۵) از نگاه ایشان «مدیریت» امری جدی است که بدون آن و با پراکنده‌کاری و بی‌نظمی هیچ کاری در دنیا سامان نمی‌گیرد و امکانات، استعدادها، تحقیق، نیروی انسانی و فکری معوق و معطل خواهد ماند.^(۲۶) با نبود «مدیریت و هدایت صحیح، دقیق و حساب‌شده»، تضمینی برای جهت‌گیری انقلابی و حرکت اسلامی دانشگاه وجود نخواهد داشت.^(۲۷) معظم‌له پیشرفت کاروان علم و تحقیق در کشور را منوط به «مدیریت» شامل «نظارت، اشراف، برنامه‌ریزی، جهت‌دهی و هدف معین کردن» اعلام کرده و بر لزوم تعیین راهبردهای تحقیقاتی و آموزشی تأکید می‌کنند.^(۲۸) بررسی بیانات رهبران معظم انقلاب نشان داد که لااقل در ۳۸۰ قطعه از سخنانشان به اهمیت و

ویژگیهای «سیاستگذاری و مدیریت» اشاره فرموده‌اند که می‌توان آنها را در پنج بخش با شاخصهای جدول ۱۳ ارائه نمود.

جدول ۱۳: مؤلفه «سیاستگذاری و مدیریت» از بُعد «فرایندها»

سیاستگذاری و مدیریت (۳۸۰)		
سیاستگذاری علم و فناوری (۶۴)	اصول کلی مدیریت (۵۸)	طراحی و برنامه‌ریزی (۳۷)
۱- ترسیم تصویر مطلوب آینده (۱۰) ۲- طراحی نقشه جامع پیشرفت علم و فناوری (۳۴) ۳- ایجاد نظام و منظومه جامع علم و نوآوری (۲۰)	۱- نگاه کلان، آرمانی همراه با واقع‌بینی (۲۸) ۲- نگاه مثبت و امیدوارانه (۹) ۳- تعیین ساختار و نظام مدیریتی (۸) ۴- ثبات مدیریت و تداوم حرکت (۴) ۵- تقویت ساخت درونی و تحول درونزا (۴) ۶- اجرای اصلاحات بر مبنای اصول (۳) ۷- همکاری، هم‌افزایی و همدلی واحدها (۱)	۱- تدوین برنامه راهبردی و عملیاتی (۲۰) ۲- شناسایی سوابق، پیش‌نیازها و الزامات (۹) ۳- تعیین شاخصهای بومی عملکرد (۶) ۴- تهیه پیوست فرهنگی برای برنامه‌ها (۱) ۵- تکمیل و به‌روزرسانی برنامه‌ها (۱)
اجرا، پایش و بهبود (۵۶)	مدیریت تحول و پیشرفت (۱۱۷)	مدیریت جهادی و انقلابی (۴۸)
۱- اقدام و عمل مطابق برنامه (۱۸) ۲- نظام رصد، پیگیری و اشراف (۲۲) ۳- بهبود مستمر بهره‌وری و کیفیت (۱۱) ۴- ارائه گزارش و اطلاع‌رسانی (۴) ۵- ایجاد شوق و انگیزه لازم برای اجرا (۱)	۱- انجام برنامه‌ریزی تحول برای تشکیل دانشگاه اسلامی به معنای عمیق و همه‌جانبه (۱۵) ۲- درک اهمیت نقش و جایگاه دانشگاه (۱۱) ۳- درک عقب‌ماندگی و فاصله تا مطلوب (۱۸) ۴- عزم و جرأت بر تحول روبه‌پیشرفت (۱۳) ۵- مدیریت منسجم همراه با گفت‌وگو (۱۸) ۶- پیشرفت مستمر، بدون انحراف و شتاب‌زدگی (۴۲)	۱- رعایت تقوا و اعتماد به وعده‌های الهی (۹) ۲- تقویت جریان و عناصر مؤمن انقلابی (۱۶) ۳- همت بلند و ایستادگی بر موضع حق (۷) ۴- عقلانیت و مصلحت‌اندیشی درست (۵) ۵- مسئولیت‌پذیری دلسوزانه و نتیجه‌مدار (۴) ۶- پرکاری و پرهیز از تنبلی (۳) ۷- شناخت دشمن و مقابله با چالشها (۳) ۸- دوری از فضاهای سیاسی (۱)

۴ - ۵. تعاملات

دانشگاه به‌عنوان بخشی از جامعه برای حفظ رشد و پویایی خود و اثربخشی مثبت در اجتماع، نیازمند برقراری تعاملات هم‌افزا با دیگر بخشها است. ارتباط با صنعت، کشاورزی، دستگاه‌های اجرایی و خدماتی بخشی از این تعاملات را تشکیل می‌دهد. آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌الله) بارها به بیانهای مختلف بر این موضوع تأکید کرده‌اند؛ مثلاً به شورای عالی انقلاب فرهنگی دستور می‌دهند که برای پیشرفت علم، فرمولی برای کیفیت وصل دانشگاه به صنعت و کشاورزی پیدا کنند.^(۲۹) هم‌چنین مسئولان را به ارتباط و انس با مراکز علم و تحقیق توصیه، و این کار را باعث روان شدن کار خود و پیش رفتن کار مراکز علمی و تحقیقی عنوان می‌کنند.^(۳۰)

کارکرد دانشگاه‌ها در مرزهای کشور محصور نیست و برای دستیابی به اهداف جهانی باید روابط با مراکز علمی بین‌المللی پیش‌بینی شود و توسعه یابد. آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌الله) ضمن تأکید

بر ارتباطات علمی دانشگاه با دنیا و گرفتن علم به خوداتکایی علمی و پیدا کردن جایگاه شایسته علمی توصیه می‌کنند.^(۳۱) امام خمینی (ره) نیز می‌فرماید: «ان شاء الله روزی بیاید که از جاهای دیگر برای تحصیل به ایران بیایند و ما هرگز احتیاجی نداشته باشیم کسی را به خارج بفرستیم.»^(۳۲)

همکاری، ارتباط و مشارکت با حوزه‌های علمیه نیز نقش بسیار مهمی در پیشرفت هر کدام از این نهادها برای رسیدن به هدف مشترک «رشد و تعالی جامعه» ایفا می‌نماید. حضرت امام (ره) به کوششی که سالهای طولانی برای جدایی مدارس دینی از دانشگاه‌ها انجام شده، اشاره، و این دوری را باعث مشکلات و رنجهای بسیاری عنوان، و از اتحاد حوزه و دانشگاه به‌عنوان گنج یاد می‌کنند.^(۳۳) معظم‌له هدف از پیوند علمای حوزه و استادان دانشگاه را تهذیب و اسلامی کردن هر دو محل اعلام می‌کنند^(۳۴) و در آخرین پیام خود، تعبیر «ذوب حوزه و دانشگاه» را به کار می‌برند^(۳۵) که این امر ممکن است نشانگر هدفگیری ایجاد نهادی جدید حاصل از ترکیب حوزه و دانشگاه باشد. آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله) نیز حضور روحانیون عالم، باتقوا و آشنا به محیط دانشگاه را برای تبیین علمی و عملی دین و مؤانست با دانشگاهیان مؤثر می‌دانند.^(۳۶) بالغ بر ۱۸۹ رهنمود رهبران معظم انقلاب اسلامی به مضمون فرایند «تعاملات» دانشگاه‌ها، اشاره دارد که عمده آنها در زمینه لزوم ایجاد وحدت بین حوزه و دانشگاه است. شاخصهای این زمینه به شرح جدول ۱۴ است.

جدول ۱۴: مؤلفه «تعاملات» از بُعد «فرایندها»

تعاملات (۱۸۹)	
تعاملات ملی و بین‌المللی (۶۳)	وحدت حوزه و دانشگاه (۱۲۶)
۱- ارتباط، همکاری، اتصال و هم‌افزایی با صنعت (۲۳)	۱- حضور اثربخش روحانیون عالم، باتقوا و آشنا به محیط دانشگاه برای تبیین علمی و عملی دین با ایفای نقش پدران، نفوذ علمی و معنوی و مؤانست با استاد و دانشجو (۴۶)
۲- وارد کردن عنصر علم و اتصال دانشگاه به بخش کشاورزی (۲)	۲- افزایش آشنایی و روابط دوستانه هوزویان و دانشگاهیان همراه با احترام و خوش‌بینی متقابل (۳۴)
۳- تعامل سازمان‌یافته و منسجم با دستگاه‌های مدیریتی و اجرایی (۱۱)	۳- تقویت ارتباط و همکاریهای مشترک حوزه و دانشگاه (۳۳)
۴- ارتباط، همکاری و هم‌افزایی با افراد و مراکز علمی (۴)	۴- هماهنگی برای تحقق هدف واحد: رشد و کمال جامعه (۱۲)
۵- دیپلماسی و دادوستد علمی همراه با بستن راه‌های نفوذ (۱۱)	۵- ذوب حوزه و دانشگاه (۱)
۶- تبادل دانشجو با کشورهای پیشرفته غیر استعمارگر (۴)	
۷- گسترش و تبلیغ منطق، علوم و معارف انقلاب اسلامی در دنیا (۶)	
۸- ارتباط با تشکلهای جهان اسلام و تشکیل جبهه ضدامریکایی (۲)	

۵. بُعد سرمایه‌ها و زیرساختها

بدیهی است اجرای فرایندها بدون برخورداری از سرمایه‌های مادی و معنوی، زیرساختها و محیط مناسب، امکانپذیر نیست. از میان بیانات رهبران معظم انقلاب اسلامی، می‌توان ۱۰۱۲ قطعه

یافت که به مقوله‌هایی از این نوع اشاره دارد. سرمایه‌ها و زیرساخت‌های لازم برای دانشگاه تراز انقلاب اسلامی را می‌توان به چهار گروه و حوزه جدا تقسیم کرد: ۱) مبانی، ارزشها و زمینه‌ها (۲) افراد و تشکلهای (۳) نظام و محتوای تربیتی و آموزشی (۴) محیط، منابع و زیرساختها.

۵ - ۱. مبانی، ارزشها و زمینه‌ها

مجموعه‌ای از عناصر معنوی که جهت‌دهنده فرایندها و اقدامات است و نقش اصلی را در ایجاد تمایز میان سازمانها ایفا می‌کند. امام خمینی (ره) توصیه می‌فرمایند که دانشگاه را رو به خدا و معنویت ببرید و همه درسها هم برای خدا خوانده شود که موفقیت اصلی این است.^(۳۷) آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، اصلی‌ترین و اساسی‌ترین ارزش در دانشگاه‌ها را توجه به علم و تحقیق می‌داند^(۳۸) و بر لزوم تحقق ارزشهای معنوی و دینی در محیط دانشگاه تأکید می‌کنند.^(۳۹) هم‌چنین ایشان جدایی میان ارزشهای انقلاب و اسلام را نادرست می‌شمرند و تصریح می‌کنند که «ارزشهای انقلابی، همان ارزشهای اسلامی است.»^(۴۰) در کلام رهبران معظم انقلاب اسلامی، ۴۰۳ قطعه مرتبط با این بخش شناسایی شد که شاخصهای هر کدام به شرح جدول ۱۵ جمع‌بندی شده است.

جدول ۱۵: مؤلفه «مبانی، ارزشها و زمینه‌ها» از بُعد «سرمایه‌ها و زیرساختها»

مبانی، ارزشها و زمینه‌ها (۴۰۳)		
مبانی انقلاب اسلامی (۸۳)	ارزشهای انقلابی اسلامی (۱۷۵)	زمینه‌ها (۱۴۵)
۱- اسلام ناب محمدی (ص) (۱۰)	۱- علم، تحقیق و پیشرفت علمی (۶۱)	۱- انقلاب اسلامی (۱۴)
۲- به‌هم‌تنیدگی دنیا با آخرت و علم با دین (۱۵)	۲- ایمان، تقوا و اخلاق اسلامی انقلابی (۴۱)	۲- هوش و استعداد برتر ایرانی (۴۰)
۳- حکومت مردم‌سالار دینی (۹)	۳- استقلال فکری و خودباوری (۳۱)	۳- سابقه درخشان تاریخی در علم و فرهنگ (۱۶)
۴- استقلال همه‌جانبه و حفظ هویت ملی (۹)	۴- تفکر بسیجی و روحیه جهادی (۱۶)	۴- پیشینه معیوب دانشگاه در ایران (۳۰)
۵- آزادی و کرامت انسان همراه با تکلیف (۱۰)	۵- بلندپروازی، همت بلند و عزم پولادین (۹)	۵- باز بودن میدان علم برای بروز استعدادها (۱۳)
۶- عدالت، نفی ظلم و تبعیض (۱۳)	۶- روح تعاون، مدارا و وحدت کلمه (۷)	۶- روحیه جوشنده و پرنشاط نسل جوان (۱۲)
۷- نفی نظام سلطه (۹)	۷- عقلانیت صحیح و منطق مستحکم (۵)	۷- فراوانی نسل جدید نخبگان انقلابی (۱۱)
۸- آرمانگرایی، تحول، پیشرفت و تکامل (۸)	۸- قانونگرایی (۳)	۸- موقعیت جغرافیایی و ظرفیتهای طبیعی (۴)
	۹- تکلیف‌گرایی و مسئولیت‌پذیری (۱)	۹- تجربه نقش‌آفرینی دانشگاه در انقلاب (۳)
	۱۰- ساده‌زیستی (۱)	۱۰- وجود دشمنی‌ها با حرکت علمی (۱)
		۱۱- اسناد بالادستی (۱)

۵ - ۲. افراد و تشکلهای

بی‌شک مهم‌ترین سرمایه هر سازمانی را کارکنان آن تشکیل می‌دهند که به‌صورت فردی یا جمعی مشغول به کار و فعالیت هستند. بی‌مناسبت نیست که ۳۵۶ قطعه از بیانات رهبران انقلاب

مرتبط با این موضوع شناسایی شده است؛ به عنوان مثال آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، نقش استاد را در محیط‌های آموزشی نقش برجسته و مهمی دانسته، و منش و روش استاد را بر تربیت دانشجو بسیار مؤثر برشمرده‌اند.^(۴۱) ایشان هم‌چنین بر رعایت اصل شایسته‌گزینی، شایسته‌سازی و شایسته‌سالاری طبق معیارها و صلاحیتها در همه نهادها از جمله دانشگاه تأکید کرده‌اند.^(۴۲) معظم‌له در زمینه تشکلهای دانشجویی نیز بیانات مبسوطی دارند و بر تقویت تشکلهای انقلابی تأکید کرده‌اند.^(۴۳) شاخصهای مستخرج در این زمینه شامل (۱) اصول کلی (۲) استادان و مدرسان (۳) نخبگان (۴) تشکلهای به ترتیب جدول ۱۵ دسته‌بندی و مرتب شده است.

جدول ۱۶: مؤلفه «افراد و تشکلهای» از بُعد «سرمایه‌ها و زیرساختها»

افراد و تشکلهای (۳۵۶)		
اصول کلی (۷۰)	نخبگان (۶۷)	تشکلهای (۹۸)
۱ - شایسته‌گزینی، شایسته‌سازی و شایسته‌سالاری (۳۰)	۱ - ایجاد چرخه و شبکه نخبه‌پروری (۲۳)	۱ - تقویت تشکلهای انقلابی (۵)
۲ - ریاست علمی معتقد به نظام اسلامی (۱۲)	۲ - مدیریت متمرکز امور نخبگان (۱۶)	۲ - حفظ جهتگیری معنوی و انقلابی (۱۴)
۳ - توانمندسازی علمی و روحی استادان (۹)	۳ - مدیریت مهاجرت نخبگان (۱۱)	۳ - خودسازی علمی، اخلاقی و سیاسی (۱۳)
۴ - ارتقای منزلت اجتماعی و معیشت به همراه ترویج ساده‌زیستی (۸)	۴ - فراهم آوردن زمینه ارتقای علمی (۹)	۴ - گزینش دقیق اعضا و هم‌تاپروری (۱۶)
۵ - جوانگرایی همراه با استفاده از تجربه پیشکسوتان (۷)	۵ - رزق الهی دانستن و شکر نعمت استعداد (۶)	۵ - استفاده از انسانهای ارزشی و عدم رابطه با عناصر نامطمئن (۹)
۶ - حمایت از تحصیل و تحقیق بانوان (۳)	۶ - به‌کارگیری سربازان نخبه در پژوهش (۱)	۶ - کار تشکیلاتی منظم (۸)
۷ - پایه بودن نیروی انسانی در دانشگاه (۱)	۷ - نخبه‌پروری سیاسی (۱)	۷ - همکاری و تعامل سازنده تشکلهای (۲۳)
		۸ - غلبه دادن گفتمان انقلاب در دانشگاه (۳)
		۹ - جذب و افزایش مخاطبان (۷)
استادان و مدرسان (۱۲۱)		
نقشها و وظایف (۵۴)	ویژگیها (۶۷)	
۱ - مربیگری، شاگردپروری (۳۶)	۱ - مؤمن انقلابی (۲۴)	
۲ - پژوهش، نوآوری و ارائه منظومه‌های فکری (۹)	۲ - دارای شجاعت علمی و اعتمادبه‌نفس شخصی و ملی (۲۲)	
۳ - فرماندهی جنگ نرم و حراست از ارزشهای انقلاب و اسلام (۷)	۳ - عاشق علم و تعلیم (۷)	
۴ - قبول مسئولیتهای اجرایی (۲)	۴ - دانشمند باسواد، به‌روز، عاقل و مسلط به کار (۶)	
	۵ - سیاست‌دان غیرسیاست‌زده (۴)	
	۶ - سرشار از روحیه سختکوشی، پرکاری و خدمت (۳)	
	۷ - دارای تجربه اجرایی (۱)	

۵ - ۳. نظام و محتوای تربیتی و آموزشی

یکی دیگر از عوامل مهم و تعیین‌کننده در حرکت صحیح دانشگاه، نظام و محتوای تربیتی و آموزشی است که بر فرایند «تربیت و آموزش» تأثیر مستقیمی دارد. بر همین اساس بازنگری

دوره‌ای و تطبیق نظام آموزشی کشور با واقعیتها و نیازهای عینی مطالبه آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله) در این زمینه است.^(۴۴) ویژگیهای مورد نظر رهبران معظم انقلاب اسلامی درباره «نظام و محتوای تربیتی و آموزشی» در ۱۰۹ گزیده از کلام ایشان، مورد شناسایی قرار گرفته و به ترتیب جدول ۱۷ دسته‌بندی و ترکیب شده است.

جدول ۱۷: مؤلفه «نظام و محتوای تربیتی و آموزشی» از بُعد «سرمایه‌ها و زیرساختها»

نظام و محتوای تربیتی و آموزشی (۱۰۹)	
متن و محتوا (۳۷)	نظام تربیت و آموزش (۷۲)
۱ - بازبینی مداوم، تغییر، اصلاح و نوآوری در رشته‌ها و متون درسی (۱۲)	۱ - تحول بنیادین مبتنی بر هویت ملی و اسلامی (۴۱)
۲ - توجه ویژه به میراث علمی و رشته‌های سنتی و اسلامی (۱۰)	۲ - استاد، محور اصلی تحول نظام تربیت و آموزش (۵)
۳ - توجه به سلامت، قابل فهم و عمیق بودن محتوای آموزشی (۷)	۳ - محوریت تفکر، تحقیق و نوآوری به جای افزایش محفوظات (۱۴)
۴ - تحول و اصلاح کتابهای درسی علوم انسانی با مبانی اسلامی (۴)	۴ - اهمیت دانشجو و گزینش هدفمند آن در نظام تربیت و آموزش (۱۰)
۵ - مهار کردن علوم به توحید (۱)	۵ - نگاه متوازن به علوم، رشته‌ها و مقاطع تحصیلی دانشگاهی (۶)
۶ - استفاده از علوم و تجربه عملی خود و دیگران در تولید متون (۳)	۶ - حاکمیت انضباط رفتاری و اخلاقی (۶)
۷ - ترویج نکردن زبانی خاص به‌عنوان زبان علم (۱)	۷ - هدایت و کاربردی نمودن پایان‌نامه‌ها (۳)
	۸ - اعطای مدرک علمی و تحصیلی (۲)
	۹ - ارزیابی و روزآمد نمودن مستمر نظام آموزشی (۱۲)

۵ - ۴. محیط، منابع و زیرساختها

علاوه بر عوامل پیشگفته، «محیط، منابع و زیرساختها» نیز در دانشگاه تأثیری کلیدی دارد. آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله) محیط مناسب دانشگاه را محیطی می‌داند که در آن، پرورش دانشجو، «دینی، انقلابی، همراه با آگاهی سیاسی و با روحیه بانشاط دانشجویی» باشد.^(۴۵) در این زمینه، ۱۴۴ مطلب، مورد شناسایی قرار گرفته و در جدول ۱۸ دسته‌بندی و ارائه شده است.

جدول ۱۸: مؤلفه «محیط، منابع و زیرساختها» از بُعد «سرمایه‌ها و زیرساختها»

محیط، منابع و زیرساختها (۱۴۴)		
منابع مالی (۳۴)	امکانات، ساختمانها و زیرساختها (۳۷)	فضا و محیط غیرفیزیکی (۷۳)
۱- تعیین و تخصیص بودجه مناسب (۲۷) ۲- انضباط مالی و پرهیز از اسراف (۵) ۳- تأمین منابع دولتی و مردمی (۲)	۱- توسعه کمی و کیفی مراکز تحقیقاتی (۱۴) ۲- آزمایشگاه‌ها و کارگاه‌های مجهز (۶) ۳- کتابخانه، مجلات و منابع علمی غنی (۵) ۴- امکانات و فضای تربیتی و آموزشی (۵) ۵- معماری زیبای اسلامی ایرانی (۵) ۶- ساخت، توسعه و تجهیز مسجد (۲)	۱- حاکمیت ارزشهای انقلاب اسلامی (۲۹) ۲- پرامید و پرنشاط (۱۹) ۳- امن و مساعد برای رشد استعدادها (۱۶) ۴- فضای صدق، صفا، رحمت و اعتدال (۵) ۵- محیط بحث، انتقاد و ارائه نظرها (۴)

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

همان‌گونه که ملاحظه شد، الگوی جامع و نسبتاً مفصل دانشگاه تراز انقلاب اسلامی از بیانات رهبران معظم انقلاب اسلامی استخراج شد. این الگو، که با «تحلیل مضمون» ۷۶ سخنرانی و رهنمود امام خمینی (ره) و ۳۷۱ سخنرانی و رهنمود آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله) به‌دست آمد، شامل پنج بُعد (پیامدها، نتایج، خروجیها، فرایندها و سرمایه‌ها و زیرساختها) و ۱۷ مؤلفه است که در سطوح مختلف مجموعاً ۳۲۸ شاخص را معرفی می‌کند.

«پیامد» اصلی دانشگاه تراز انقلاب اسلامی، تحقق اهداف و آرمانهای این انقلاب است که در مراحل مختلف شامل «پیروزی انقلاب و استقرار نظام اسلامی»، «تشکیل دولت اسلامی»، «ایجاد جامعه و کشور اسلامی» و «تحقق امت و تمدن نوین اسلامی»، انجام می‌پذیرد که هر مرحله دارای شاخصهایی مستخرج از بیانات و رهنمودهای رهبران معظم انقلاب اسلامی است. در مجموع ۳۴ شاخص برای این پیامدها مشخص شد.

«نتایج» دانشگاه تراز انقلاب اسلامی، شامل دو مؤلفه عمده «توانمندی اجرای کارآمد کارهای جامعه اسلامی» و «مرجعیت فکری، علمی و فناوری» است. نتایج دانشگاه با ۹ شاخص، امکان تشریح و سنجش پیدا کرد.

خروجیهای دانشگاه تراز انقلاب اسلامی، نیز شامل دو مؤلفه عمده «دانش‌آموختگان و نخبگان» و «فکر، علم و فناوری» است. دانش‌آموختگان و نخبگانی که حائز شایستگی‌های اعتقادی، اخلاقی، رفتاری، تخصصی و حرفه‌ای با معیارهای معین هستند. خروجیهای دانشگاه با ۳۵ شاخص، امکان تشریح و سنجش پیدا کرد.

دانشگاه تراز انقلاب اسلامی، دارای سه فرایند اصلی و دو فرایند پشتیبانی و مدیریتی است. فرایندهای اصلی «تربیت و آموزش»، «پژوهش و نوآوری» و «پذیرش و اجرای مسئولیتهای اجتماعی» است. دو فرایند «سیاستگذاری و مدیریت» و «تعاملات» نیز فرایندهای اصلی را پشتیبانی می‌کند. ۱۵۷ شاخص مرتبط به هر کدام از این پنج فرایند نیز استخراج و مشخص شده. برای اجرای موفقیت‌آمیز فرایندهای این دانشگاه به «سرمایه‌ها و زیرساختهایی» نیاز است که برخی معنوی و ناملموس و بعضی محسوس و فیزیکی است که در چهار دسته «مبانی، ارزشها و زمینه‌ها»، «افراد و تشکلهای»، «نظام و محتوای آموزشی» و «محیط، منابع و زیرساختها» جدا شده است. ۹۳ شاخص این سرمایه‌ها و زیرساختها را تبیین می‌کند.

همانندی این الگو با نظامهای مدیریت راهبردی، امکان برنامه‌ریزی و اجرای آن را فراهم کرده است. ویژگی اصلی این الگو جامعیت آن نسبت به دیگر الگوهای مستخرج از بیانات امام خمینی(ره) و آیت‌الله خامنه‌ای(دام‌ظله) است که از یک سو سعی شده است تمام بیانات و دیدگاه‌های ایشان مورد بررسی قرار گیرد و از سوی الگویی واحد از مجموع کلام هر دو رهبر گرانقدر به دست آید. البته بدیهی است امکان تکمیل و اصلاح هر کدام از ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخصها توسط صاحب‌نظران وجود دارد. در مقام عملیاتی کردن این الگو نیز ممکن است لازم باشد، ملاحظاتی در نظر گرفته شود؛ لذا از همه فرهیختگان و علاقه‌مندان استدعا دارد در این مسیر همراهی و مشارکت کنند.

یادداشتها

- ۱ - امام خمینی(ره)، سخنرانی در جمع پزشکان، استادان و دانشجویان شیراز، ۱۳۵۸/۰۳/۱۶، صحیفه امام(ره)، ج ۸، ص ۶۱.
- ۲ - امام خمینی(ره)، گفتگو با علی امینی در مورد مشکلات و نابسامانیهای جامعه، ۱۳۴۰/۱۰/۰۱، صحیفه امام(ره)، ج ۲۱، ص ۴۷۷.
- ۳ - امام خمینی(ره)، پیام به ملت ایران در سالگرد کشتار مکه و قبول قطعنامه ۵۹۸، ۱۳۶۷/۰۴/۲۹، صحیفه امام(ره)، ج ۲۱، ص ۷۴.
- ۴ - از جمله در سخنرانیهای مورخ ۱۳۷۰/۱۱/۱۴، ۱۳۷۹/۰۹/۱۲، ۱۳۸۰/۰۹/۲۱، ۱۳۸۳/۰۸/۰۶، ۱۳۸۷/۰۷/۰۷ و ۱۳۹۰/۰۷/۲۴.
- ۵ - امام خمینی(ره)، سخنرانی در جمع دانشجویان دانشگاه علم و صنعت، ۱۳۶۰/۰۳/۰۴، صحیفه امام(ره)، ج ۱۴،

ص ۳۵۷

- ۶ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دانشگاه علم و صنعت، ۱۳۸۷/۰۹/۲۴.
- ۷ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، دیدار با دانشجویان در ماه مبارک رمضان، ۱۳۹۶/۰۳/۱۷.
- ۸ - امام خمینی (ره)، سخنرانی در جمع مردم و کارکنان مدرسه شهید مطهری، ۱۳۵۹/۱۲/۰۱، صحیفه امام (ره)، ج ۱۴، ص ۱۶۸.
- ۹ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، سخنرانیهای مورخ ۱۳۸۳/۰۹/۰۸، ۱۳۸۹/۰۴/۰۲ و ۱۳۹۴/۰۴/۲۰.
- ۱۰ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در اردوی محرم دانشگاه امام حسین (ع)، ۱۳۷۷/۰۲/۲۴.
- ۱۱ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دیدار با استادان دانشگاه‌ها، ۱۳۸۲/۰۸/۰۸.
- ۱۲ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در نشست اندیشه‌های راهبردی، ۱۳۸۹/۰۹/۱۰.
- ۱۳ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، دیدار با دانشجویان در ماه مبارک رمضان، ۱۳۹۶/۰۳/۱۷.
- ۱۴ - امام خمینی (ره)، سخنرانی در جمع استادان دانشگاه تهران، ۱۳۵۸/۱۰/۱۴، صحیفه امام (ره)، ج ۱۲، ص ۱۹.
- ۱۵ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دیدار با دانشگاهیان مازندران، ۱۳۷۴/۰۷/۲۶.
- ۱۶ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در اردوی محرم دانشگاه امام حسین (ع)، ۱۳۷۷/۰۲/۲۴.
- ۱۷ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۸۴/۱۰/۲۹.
- ۱۸ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، پیام بازگشایی دانشگاه‌ها، ۱۳۷۸/۰۷/۰۶.
- ۱۹ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دیدار با دانشگاهیان همدان، ۱۳۸۳/۰۴/۱۷.
- ۲۰ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۳۸۴/۱۰/۲۹.
- ۲۱ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دیدار با دانشگاهیان شیراز، ۱۳۸۷/۰۲/۱۴.
- ۲۲ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دیدار با دانشجویان به مناسبت روز ۱۳ آبان، ۱۳۷۲/۰۸/۱۲.
- ۲۳ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، دیدار با دانشجویان در ماه مبارک رمضان، ۱۳۹۶/۰۳/۱۷.
- ۲۴ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، دیدار با دانشجویان طرح ولایت، ۱۳۸۲/۰۶/۱۳.
- ۲۵ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۲/۰۲/۲۲.
- ۲۶ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در حاشیه بازدید از نمایشگاه دستاوردهای پژوهشی حوزه، ۱۳۷۹/۰۷/۱۵.
- ۲۷ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۷۵/۰۹/۲۰.
- ۲۸ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دیدار با استادان دانشگاه، ۱۳۸۳/۰۹/۲۶.
- ۲۹ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۱/۰۹/۲۶.
- ۳۰ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دیدار با استادان دانشگاه، ۱۳۸۱/۰۸/۲۲.
- ۳۱ - آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دیدار با استادان دانشگاه، ۱۳۸۶/۰۷/۰۹.
- ۳۲ - امام خمینی (ره)، بیانات در جمع مسئولان دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۳۶۴/۰۴/۲۴، صحیفه امام (ره)، ج ۱۹، ص ۳۱۶.
- ۳۳ - امام خمینی (ره)، سخنرانی در جمع فرهنگیان و دانش‌آموزان قم، ۱۳۵۷/۱۲/۱۷، صحیفه امام (ره)، ج ۶،

ص ۳۵۰

- ۳۴ - امام خمینی (ره)، سخنرانی در جمع مردم و کارکنان مدرسه شهید مطهری، ۱۳۵۹/۱۲/۰۱، صحیفه امام (ره)، ج ۱۴، ص ۱۶۸.
- ۳۵ - امام خمینی (ره)، پیام به ملت ایران در سالگرد کشتار مکه و قبول قطعنامه ۵۹۸، ۱۳۶۷/۰۴/۲۹، صحیفه امام (ره)، ج ۲۱، ص ۷۴.
- ۳۶ - آیت الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دیدار با مسئولان نهاد نمایندگی ولی فقیه در دانشگاه‌ها، ۱۳۷۳/۰۶/۲۲، ۱۳۷۶/۰۷/۱۶، ۱۳۸۹/۰۴/۲۰.
- ۳۷ - امام خمینی (ره)، سخنرانی در جمع اعضای شورای انقلاب فرهنگی، ۱۳۶۴/۰۹/۱۹، صحیفه امام (ره)، ج ۱۹، ص ۴۴۳.

۳۸ - آیت الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دیدار با استادان دانشگاه، ۱۳۷۹/۰۷/۲۶.

۳۹ - آیت الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات به مناسبت روز وحدت حوزه و دانشگاه، ۱۳۷۳/۰۹/۲۷.

۴۰ - آیت الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در مراسم بیعت دانشجویان، ۱۳۶۸/۰۳/۲۳.

۴۱ - آیت الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دیدار با استادان بسیجی دانشگاه‌ها، ۱۳۸۹/۰۴/۰۲.

۴۲ - آیت الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دیدار با دانشجویان کرمانشاه، ۱۳۹۰/۰۴/۲۷.

۴۳ - آیت الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، دیدار با دانشجویان در ماه مبارک رمضان، ۱۳۹۵/۰۴/۱۴.

۴۴ - آیت الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۷۹/۰۹/۱۹.

۴۵ - آیت الله خامنه‌ای (دام‌ظله)، بیانات در دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۷۰/۰۹/۲۰.

منابع فارسی

- احمدی فشارکی، حسنعلی (۱۳۸۵). **دانشگاه و دانشگاهیان از دیدگاه امام خمینی (ره)**. چ پنجم. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- جمعی از طلاب و محققین حوزه علمیه (۱۳۹۰). **روشنای علم: مروری بر بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی پیرامون دانش و تولید علم**. تهران: مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی.
- حاجی پور، بهمن؛ بهادران شیروان، مصطفی (۱۳۹۱). **شایستگیهای محوری دانشگاه مطلوب با تأکید بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری**. مدیریت در دانشگاه اسلامی. س ۱. ش ۲: ۲۲۷ تا ۲۵۰.
- حیدری عبدی، احمد (۱۳۹۴). **رهنمودهای مقام معظم رهبری در حوزه آموزش عالی و میزان تحقق آن در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری**. تهران: مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.
- خامنه‌ای، سیدعلی. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر مقام معظم رهبری به نشانی: www.khamenei.ir
- خان‌محمدی، هادی؛ باقری، مصباح‌الهدی (۱۳۸۹). **طراحی مدل مفهومی نظام علمی جمهوری اسلامی ایران مبتنی بر اندیشه مقام معظم رهبری**. اندیشه مدیریت راهبردی. س ۴. ش ۱: ۵ تا ۴۰.
- دبیرخانه تحول و تعالی دانشگاه جامع امام حسین (ع) (۱۳۹۵). **منشور دانشگاه امام حسین (ع) در بیان و بنان ولایت**.

- چ سوم. تهران: دانشگاه جامع امام حسین(ع).
- ذوالفقارزاده، محمدمهدی؛ سعدآبادی، علی اصغر (۱۳۹۳). بازتعریف کارکردهای اصلی دانشگاه در جامعه بر اساس آرمانهای اسلامی در اندیشه امام خمینی (ره). *مطالعات راهبردی بسیج*. س ۱۷. ش ۶۵: ۵ تا ۳۱.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۲). *سند اسلامی شدن دانشگاه*. تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- شیخزاده، محمد (۱۳۹۴). *سیک رهبری خدمتگذار الگویی متعالی برای فرماندهان و مدیران*. تهران: مرکز امامت - مرکز باقرالعلوم(ع) سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.
- طهماسبی بلوک‌آباد، رضا؛ کمیلی فرد، سید مجتبی (۱۳۹۵). ارائه الگوی عملکرد برای تشکلهای دانشجویی بر اساس بیانات مقام معظم رهبری. *مطالعات راهبردی بسیج*. س ۱۹. ش ۷۲: ۳۱ تا ۵۵.
- عبدلی، حسین؛ عباسی، مهدی (۱۳۹۱). *دانشگاه اسلامی: شاخصه‌های دانشگاه اسلامی در بیانات مقام معظم رهبری*. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی. سازمان چاپ و انتشارات.
- فاتح‌راد؛ مهدی، نقوی؛ محمد حسین (۱۳۹۳). *دانشگاه حکمت‌بنیان قلب الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت*. تهران: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت.
- قربانی‌زاده، وجه‌الله؛ امینی، محمد (۱۳۹۳). آرمانگرایی و حرکت در دانشگاه اسلامی. *مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی*. س ۱۸. ش ۲: ۱۷۳ تا ۱۹۴.
- غلام قوام‌آبادی، محمد؛ مرتضوی‌نژاد، سید مهدی؛ نوروزی، سمیه؛ جوادی، مجتبی؛ نانی، سعید، عبدالحسین‌زاده، محمد (۱۳۹۴). الگوی مرجعیت علمی در جمهوری اسلامی ایران بر اساس بیانات مقام معظم رهبری. *مطالعات راهبردی بسیج*. س ۱۸. ش ۶۸: ۵ تا ۳۰.
- کشتکار، مهران؛ نوروزی، خلیل (۱۳۹۵). الگوی مفهومی دانشگاه اسلامی از منظر مقام معظم رهبری. *مطالعات راهبردی بسیج*. س ۱۹. ش ۷۳: ۵ تا ۲۵.
- مؤسسه بروج اندیشه آسمانی (۱۳۹۱). *علمی برای تحول: علوم انسانی از منظر رهبر معظم انقلاب*. تهران: انتشارات فردا.
- مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی (۱۳۹۲). *شورای عالی انقلاب فرهنگی: رهنمودهای مقام معظم رهبری در دیدار با شورای عالی انقلاب فرهنگی*. تهران: مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی.
- مخبر دزفولی، محمدرضا؛ آذینی، محسن (۱۳۸۹). *منشور فرهنگی انقلاب اسلامی (مجموعه رهنمودها و دیدگاه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی در عرصه فرهنگ، علم و فناوری)*. تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- مردانی، محمدرضا (۱۳۹۲). *الگوی توسعه آموزش عالی ایران*. تهران: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری - معاونت فرهنگی و اجتماعی.
- موسوی‌الخمینی (ره)، سیدروح الله. *صحیفه امام خمینی* (ه). پایگاه اینترنتی گسترش آرا و اندیشه‌های امام خمینی (ره) به نشانی www.rouhollah.ir

معینی، فائزه (۱۳۸۸). دانشگاه تمدن‌ساز اسلامی ایرانی در آینه آرا و اندیشه‌های امام و رهبری. تهران: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری - معاونت فرهنگی و اجتماعی.

نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها (۱۳۷۹). دانشگاه اسلامی و رسالت دانشجویی مسلمان. تهران: روابط عمومی نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاهها.

منابع انگلیسی

- Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (2004). **Strategy maps: converting intangible assets into tangible outcomes**. Boston: Harvard Business School Press.
- Kaufman, R., Oakley-Browne, H., Watkins, R., & Leigh, D. (2003). **Strategic Planning for Success Aligning People, Performance, and Payoffs**. San Francisco: John Wiley & Sons.

